

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS.

QHATALMAS, a sok, a nagy — mértékben és pénzben — az, ami az amerikaiak imponál. Azért egyesül mindenben mindenért, hogy nagyot, hatalmasat alkothasson.

Nagyobbat minden eddig létezettnél! És ha vannak is árnyoldalai a nem mindig reális hatalmas tőkés vállalkozásoknak, sokkal több és maradandóbb az az előny, mely ezekből életre kel, mint az a hátrány, mely egyes vállalatok kudarca vagy vállalkozóik bukása révén keletkezik.

A megrázkódtatás gyorsan múló, a sikertelenség nem teszi bátortalaná, hanem szívós kitartással újból vállalkozik, újból alkot. S ez a kitartás rendszeresen meg is hozza a várt sikert.

Habár a dollárok milliói vesznek is így el, a kitartó munka és a lankadatlan szorgalom a föld mélyéből mesés kincseket varázsol újra napfényre, de csak azért, hogy az újból mozgató rúgója legyen újabb és újabb vállalkozásnak.

A vállalkozások versenye, egymással való harca folytonos tökéletesedést követel. Ez a folytonos munka és haladás a jólét új és újabb forrásainak lesz buzogatója, mely általános hatásában az emberi élet és jólét színvonalának folytonos emelkedését jelenti.

Egy nagyszabású világkiállítás legnagyobb és legfontosabb előnye nevelő és erkölcsi. Haszon és veszteség szempontjából bírálni az elért anyagi sikert vagy kárt, elhibázott álláspont.

Nem is a pillanatnyi anyagi sikerre, vagy legalább a reája fordított költségek azonnali visszatérültére kell várni; mert a kiállítás tökebefektetés s vele

párosult reklám, mely sokkal későbbi eredményekben hozza meg a reája fordított költségek bús kamatait.

Nemzeti büszkeségük és hiúságuk e kiállítással is eddig nem létezett akart. A legszebbet, legnagyobbat és legköltségesebbet ennél fogva. Amelyen bemutatja azt az óriási haladást, melyet mezőgazdaságuk ért el, hihetetlen munkát végző gépeikkel, kezdve a fák levágott tuskóinak kiemelő gépétől a ki-mustráló és kévekötő gépig; a bányászat, kohászat tökéletes és nagy időt és munkát megtakarító berendezéseit. A gyáripár igazán mesébe illő munkagépeit, a gépipar villamos és gőzerejű vas- és acélóriárait, a közlekedési eszközök legújabb, minden eddigi kényelmet és gyorsaságot felülmúló példányait, ellentétül bemutatva és mellé állítva azon kezdetleges szerkezeteket, melyek csirái voltak a szédületes haladásnak.

Nem feledkezzvén meg arról sem, hogy a leggyakorlatibb alapon szervezett intenzív és valóban mintaszerű közoktatásukról is teljes képet adjanak s hogy egyetemjeik páratlan berendezéseit is bemutat-hassák, melyek csupán bőkezű maecenás-ai adományai révén létesülhettek.

Társadalmi intézményeik szervezetét szédületes statisztikai kimutatásaikkal, az emberi ész legfurfangosabb találmányait, a nyomdai technika csodáit s szépművészetük szintén nagy mértékben fejlődő és minőségben nem utolsó termékeit.

Ez sikerült is nekik, még pedig külföldi nemzetek jelentékeny részvételével, melyek részint közgazdasági érdekből, részint udvariassági tényből vesznek részt a kiállításon. Igaz ugyan, hogy a minőség és méret igen különböző s több esetben a nemzet erejével nem arányos s ahhoz nem méltó.

Amerika kiállítása mellett két nemzeté válik ki magasan: Németországé és Japáné. Mindkettő költségkímélés nélkül,

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLITÁS

jól szervezve, teljes pompával és komolyan vesz részt a versenyben. Mindkettő nemcsak reprezentatív állít ki, hanem minden csoportban teljes és hű képét adja a német és japán viszonyoknak minden szempontból.

Németország kiállítása nem lep meg. Mindenkor, eddig is, a legöntudatosabb és a legvégső részletekig kidolgozott programmal igyekezett bemutatni a német nemzeti erő magasfokú haladottságát.

Japán azonban nagy meglepetést szerzett. Dacára annak, hogy Oroszországgal adózású volt, ráért s hozott e kiállításon oly anyagi áldozatot, hogy kiállításuk nemcsak minőségben, hanem méretekben is versenyez Németország kiállításával.

Japán kiállítása nem úgy, mint eddig, nem csupán vására iparművészetük pazar cikkeinek, hanem a legszerveesebb szakszerű kiállítása nemzeti haladásuknak. Minden csoportban méltó feltűnést kelt s komoly versenytársa a művelt nyugat legrégebb kulturájú államainak.

Franciaország kiállítása nem szerves, nagyon mozaikszerű. Képzőművészetükkel szerepelnek a legnagyobb méretben, minőség dolgában, ha megválogatnánk, négyötöde bátran elmaradhatott volna. Jelentékeny még ékszer- és ötvösmű-kiállításuk, Sèvres-kiállítása s a nőruhák kiállítása; a többi csoport azonban nagyon hézagos s nem méltó Franciaországhoz.

Szintén sovány, szegényes keretben mozog Anglia. Pedig hát gyarmataival, Kelet-Indiával, Ceylonnal együtt pazar formában mutathatta volna be az angol nemzeti kultúra jelentőségét.

Belgium külön pavillonjában állít ki egyetemlegesen, de kiállítása nem előkelő rendezésű s túlsúlyosságánál fogva még szembeötlőbb a rendszertelenség és hézagosság, melylyel a kiállításon szerepel.

Ausztria az egyedüli a nemzetek sorában, mely dacára annak, hogy kiállítása szintén nagyon szegény és hézagos,

modern stílusú pavillonjában tetszetősen, jó ízléssel és politikával tudta összefoglalni azt a keveset, mit a kiállításra küldött.

Magyarország csupán iparművészeti kiállításával szerepel méltón és teljesen. Képzőművészeti kiállításunknak, mely különben kvalitásos, nagyobb szabásúnak kellett volna lennie; a többi csoportban való részvételünk pedig oly szegényes, hogy jobb lett volna, ha teljesen elmarad. Egyáltalában kár volt önálló pavillon nélküli kiállításunknak hivatalos formát adni, mert míg anélkül iparművészeti kiállításunk, mint az Iparművészeti Társulat kiállítása, azt méltón reprezentálta volna, ugyanazt arról, ha az Magyarországot van hivatva képviselni, nem mondhatjuk.

Olaszország, bár reprezentatív is szerepel külön pavillonnal, ami különben építészeti szempontból igen gyenge alkotás, nagymennyiségű vásári portékával jött a kiállításra. De úgy látszik fején találta a szeget. Ők csinálják a legjobb üzleteket. Antik Itália régiségeinek imitációi még mindig hatnak s még mindig jó üzletet lehet kötni velük. Az édes modern carrarai márvány-szobrok pedig szintén biztos vevőkre találtak.

Svédországnak szintén van külön pavillonja, egy jómódú svéd farmer háza, mely azonban csak kizárólag reprezentacionális célokat szolgál. Rörstrand kiállítása s az egyéb jellegzetes iparművészeti holmijuk, a „Manufactures Building“-ben, közelünkben van kiállítva.

Hollandia egy tipikus kis hollandus házzal szerepel a pavillonok sorában, belseje azonban nagyon is egy regiségkereskedő boltját juttatja eszünkbe, igen vegyes tartalommal, ahol még ráadásul külön belépti díj mellett Rembrandt híres képének, az „Éjjeli őrőség“-nek rossz másolatát mutogatják.

Khina és Siam szintén igen érdekesen állítottak ki. Siam a „Beuchama Bophit“ bangkoki templomnak másolatát állította ki gazdag faragású színezett architektu-

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

rával, míg China nagy és gazdag gyűjteményrel szerepel a „Liberal Arts“ buildingben. Igen jellegzetesek gazdag falfaragású kiállítási szekrényeik, valamint butoraik, paraventjaik. Bronz-, kerámia- és textil-tárgyaik között pedig vannak igen értékes régiségek is. S hogy ott is szervezték a rendszeres iparoktatást, azt a pekingi ipariskolák kiállítása bizonyítja, hol igen érdekesen van egybefoglalva a tanítványi munkák gazdag sorozata.

Mindezzel csak vázlatos általános képét adtam, a kiállításon résztvett nemzetek kiállításainak méreteiről és minéműségéről, részletes leírását a képekkel kapcsolatosan fogom adni; először még elmondván egyet-mást magáról az amerikai kiállításáról, amelyet tisztán architektonikus és iparművészeti szempontokból bírállok meg.

Visszatérve arra, ami a kiállítás létrejöttét illető szempontot illeti, — mint már mondtam — Amerika, illetve a St. Louis-i kiállítást rendező részvénytársaság világkiállításdolgában nagyobb, szebbet akart, minden eddig létezettnél. Alkotásnak tagadhatatlanul nagy. A külső keret óriási és imponáló. A hely, a „Forest Park“ egy része, melyen építették, kedvező, s az adott tér- és magassági viszonyok alapján elfogadott és kivitt alaprajz igen jó. Tágas térközökkel, legyezőszerűen van megoldva a főrésze, melynek központja az ünnepek csarnoka, „Festival Hall“, amely elég magas dombtetőt koronáz, amelynek gerincét jobbra és balra a csarnokkal összekapcsolt colonnade díszíti s amely két pavillonban végződik.

A „Festival Hall“ közepéről indul zuhogva útnak a „Cascade“ hatalmas tömegű vízesése, mely alatt a lagunákban pihen meg, a hol hamisítatlan gondolkban, gondolasok éneke mellett, gyönyörködik este az élvezni vágyó közönség, még az 1900-as párisit is felülmúló pazar színpompájú kivilágításban.

A „Festival Hall“, a „Colonnade“ és a „Cascade“ túlgazdagok allegorikus szobor-

művekben, melyeknek nyugtalan vonalai tipikusak ugyan, de itt-ott zavarólag hatnak.

A Festival Hallal szemközt, a nagy medencén túl van a Plaza St. Louis, közepén a Louisiana Purchase Monument-tel, mely St. Louis apoteosise, középészén jobbról és balról Louis Jolietnek, a híres francia kutatónak, valamint Ferdinand de Soto-nak, a Mississippi-folyó fölfedezőjének lovasszobrai vannak elhelyezve, míg a tér legelején IX. Szent Lajos francia királynak szobra áll, akitől a város nevét nyerte.

A Plaza St. Louis a kiállítás főtere, melyen nap-nap mellett a legzajosabb, legtarkább ünnepélyek és gyakorlatok folynak, úgy katonaiak, mint a legkülöncebb uniformisú polgári egyesületeké. Jellemző s igen érdekes, hogy az amerikai mily lelkes nézője és bámulója e katonás drilleknek.

E tér két oldalán van építve a Varied Industries Building és a Manufactures Building, velük szemközt, a lagunákon túl, az Electricity és az Education and Social Economy két csarnoka.

A Manufactures Buildingen túl van a Place of Orleans, melynek túlsó oldalán van a Liberal Arts Building, előtte egy sülyesztett kerttel, mely után a Liberal Arts Buildinggel szemközt a Mines és Metallurgy érdekes épülete jó.

A Varied Industries Building túlsó oldalán a Plaza of St.-Anthony és a lagunák vége van, szemközt fekvően a Machinery és a Transportation két óriási épületével, míg a Festival Hall mögött a dombtetőn a Fine Arts négy épülete nyert elhelyezést.

Mindez együttvéve szíve, központja és fő látványossága az egész kiállításnak. Épületeik dekoratív hatását nem lehet eltagadni, de bennük a renaissance-formák túltengése banálishan hat. Nem is tartom az övéknek, mert teljes ellentétben áll az amerikai praktikus józanságával. Ez csak kölcsönvett parádés-ruha az 1900-as párisi világkiállításról, azzal a

különbséggel, hogy a barokk-formákat s a francia könnyedséget rosszul értelmezett s nem mindig a kellő helyen és méretekben alkalmazott renaissance-formák váltották fel.

Leggyöngébbnek a Varied Industries épületét tartom, szerencsétlen tornyaival; a villamosság és a nevelésügy csarnokai sem sokkal jobbak, míg a Manufactures Building és a Transportation épülete már sokkal jobb, folthatásában sokkal egyöntetűbb és érdekesebb, a Liberal Arts Building pedig józan mérsékeltségével s a formák jobb arányaival válik ki a többi közül.

Legérdekesebb feltétlenül a bányászat és kohászat épülete. Egyiptomi architekturai váz, modern szellemű renaissance dekorációval, mely 20 láb magas alapfal közé ékelt, sajátos loggiával érdekes és újthatású képet ad s a többi épület közül, szerintem, kvalitásban messze kimagaslik. Tervezője Link Tódor fiatal építész.

Néhány éve csak, hogy feltűnt munkáival s határozottan egyike a legkiválóbb amerikai építészeknek, kinek tervei szerint épült ugyancsak a St.-Louis-i pályaudvar, az Union Station, amely nemcsak hogy legnagyobb pályaudvara a világnak, hanem mint épület egyike a legeredetibbnek és legszebbnek, amit Amerikában eddig láttam és stílusában oly nemes és eredeti, hogy legközelebb külön írni fogok róla, bemutatván képekben az egészet és részleteit.

Az elsorolt épületeken kívül óriási távolságokon szétszórva vannak a mezőgazdaság, kertészet, vadászat és halászat épületei, az Egyesült-Államok kormányzósági épülete, az Egyesült-Államok összes állami épületei, a State Buildingek, Brazília, Mexikó, Nicaragua, Argentina, Cuba stb. államok épületei. Brazília épülete a legjobb, s a legtöbb állam épülete csupán azért kelthet érdeklődést, mert leginkább történelmi emléké házak s lakókópiája. Azok, amelyek eredetiek, nagyon gyengék s azt bizonyítják, hogy építészet

dolgában még sok helyütt igen alacsony fokon állanak.

Az összes épületek — kivéven a Fine Arts középső épületét — mind csak kérész-éltűek; a kiállítás bezárta után a bontó-csákány fogja elpusztítani azt a sok pöffeszkedő üres szobrot és gipszdekorációt, mely hivatva lett volna valami újat, érdekeset produkálni. Sok épületnél pedig jobb lett volna, ha kisebb méretekben, hivalkodás nélkül, az alkalmazott igazi építőanyagból épült volna, mint egyszerű favázás ház, vasszerkezetű épület, s ha díszről van szó, lett volna nemes anyaguk. Speciális, időálló és szép az amerikai formázott briquetégla- s a terrakotta-díszítés, melyben ők a gyártást oly magas tökélyre vitték. Hosszú párkányrészleteket, görbülés nélkül, méretekben a legnagyobb pontossággal, színezve, vagy trachit, bazalt, egyszerűval köimitációban, igen magas hő mellett zsugorodásig égetve, nagy tökélyvel állítanak elő.

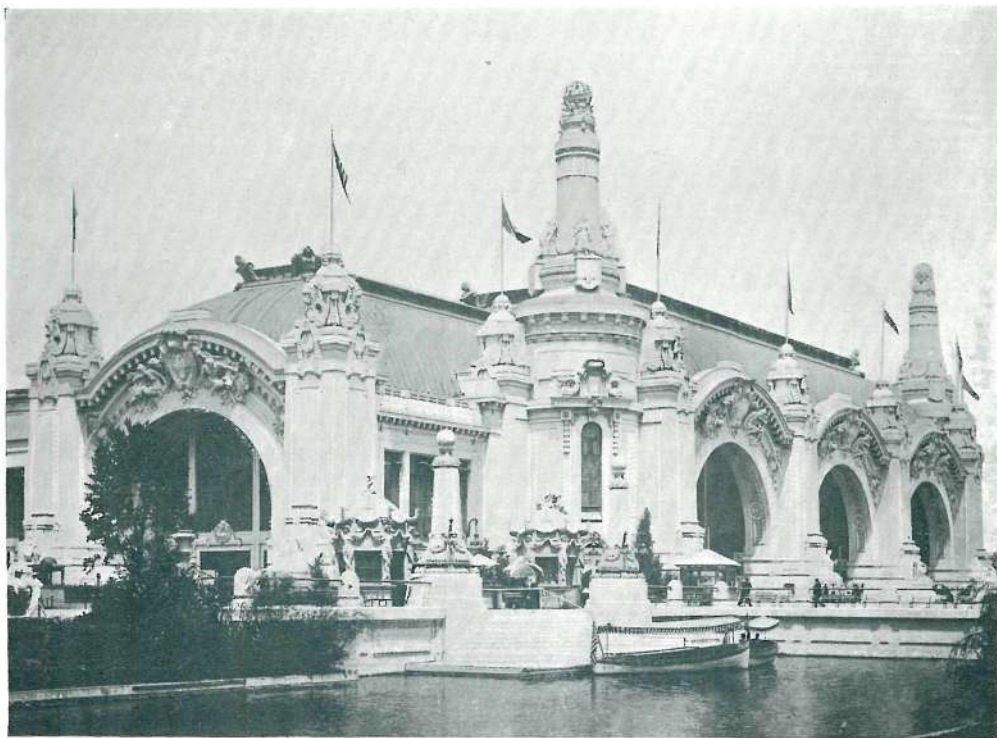
Mily jóleső érzéssel pihent volna meg a szem csak egy ily épületen, ha nem is lett volna oly nagyarányú, mint a csarnokok. S mellette mily oázis lett volna egy-egy favázás, érdekes szerkezetű zenepavillon, vagy egy-egy vasszerkezetű kioszk. Mindennek se híre, se hamva, mindenütt az a talmi gipszdekoráció, mely most már megtépázva néhány vihartól, a maga meztelenségében mutatja az összetákolt lécpalotákat.

Hát még a belseje. Csupa faszervezet minden épületben, az egyetlen kormányzósági épületet kivéve. Eltekintve attól, hogy roppant tűzveszélyes, elront, tönkre tesz minden belső installációt. S ha már a nevelésügyi, villamossági, közlekedési és a gépcsarnokot, valamint a bányászat és kohászat épületét így építették, azt még meg tudom bocsátani, de hogy a Manufactures Varied Industries és a Liberal Arts nincsen belsőleg kiképezve és megoldva, az botránnyos, mert e pajták minden művészi hatást és törekvést teljesen tönkre tesznek.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

AZ ÜNNEPÉLYEK CSARNOKA ÉS COLONNADE.

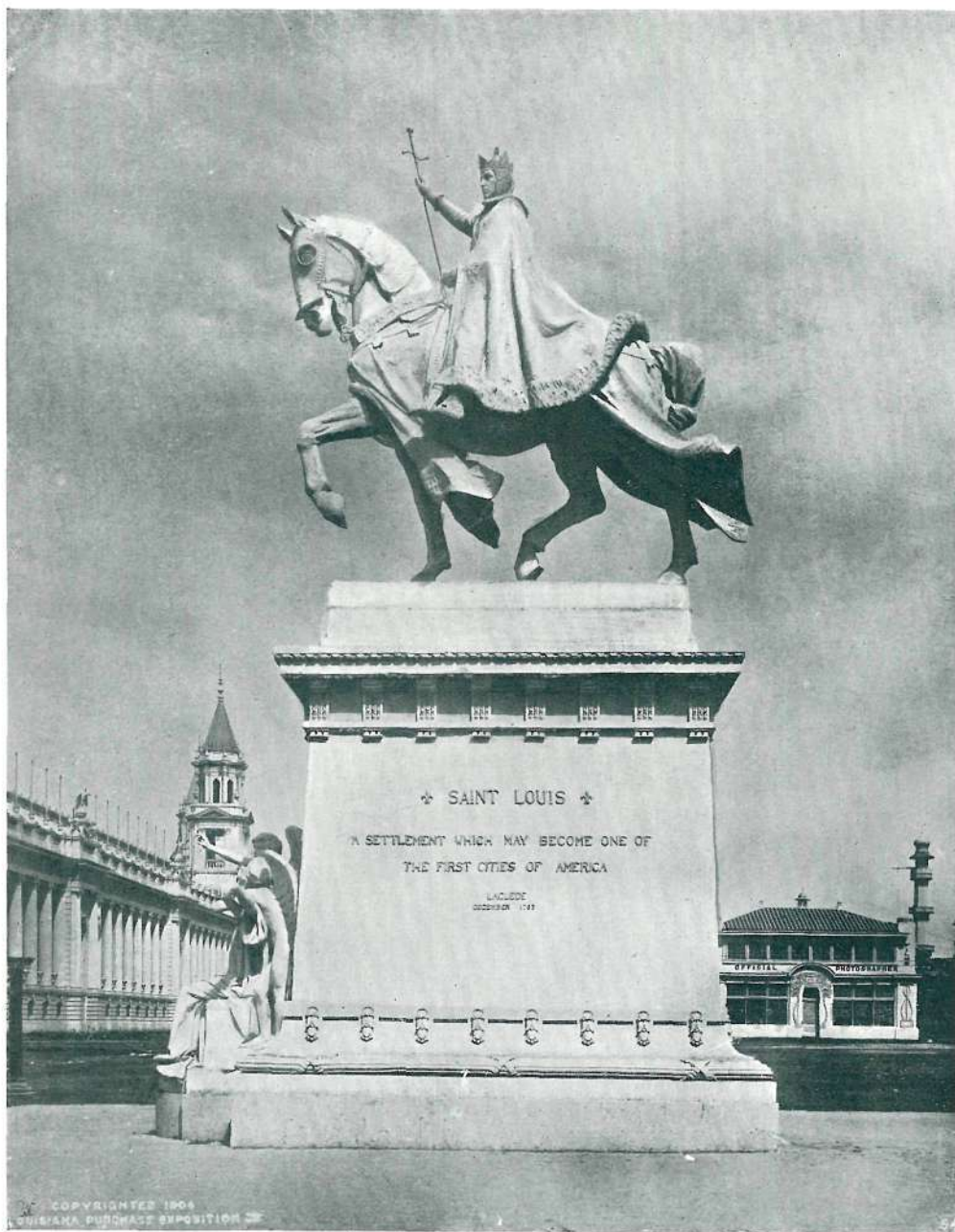
A KÖZLEKEDÉSI CSARNOK.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

A COLLONADE EGY RÉSZLETE
INDIANA SZOBORRAL.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

SZ. LAJOS SZOBRA.

NEUHAUS N.-TÖL.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

OLASZORSZÁG PAVILLONJA.

AUSTRIA PAVILLONJA.

Egyedül a németek oldották meg jól és érdekesen. Igaz, hogy nagy költséggel. S ők is szebbet tudtak volna csinálni, ha nem kell az adott helyzettel számolniok.

Az amerikaiak belső installációja — már az egyes kiállítókét értem — nagyon gyenge. Itt-ott lát az ember csak egy-egy jobbat, érdekesebbet. De azok sem modernek. Modern iparművészete Amerikának még nincsen. Alig kettőt, hármat találtam, mely modern, az is angol és skót kópia.

Igazán modern, művészi, magas tökélyű műipara Amerikának csupán keramiája és a sokszorosító művészet s a Tiffany Studiók remek üvegedényei és opalescens ablakai, valamint ötvösművészetük is magas fokon álló műbecscsel bíró dolgokat produkál.

Bútorban, belső berendezésekben sok az érdekes és praktikus, de nagyrészt primitív. Előállításuk gyárilag történik, óriási mennyiségben, lakkal fényezve. Igen gyakorlati és leleményes az irodaberendezés bútora, különösen az íróasztal és az elmaradhatatlan hintaszék. Mindezek gyártására óriási részvénytársaságok szövetkeztek s aszerint, mint bútort, irodaberendezést és íróasztalt vagy széket gyártanak, veszik elnevezésüket: Grand rapids Fancy furniture Co., Grand rapids Table Co., Chair Co. stb. Nagy a választék mindenféle típusban s a polgári osztály ezektől veszi olcsó áron berendezési tárgyait.

Annak az amerikainak, ki terv után, saját ízlése szerint rendezi be otthonát, azért nagy összeg pénzre kell áldoznia, s legnagyobb részük nem is itt, hanem Európában, Párisban, Londonban, Brüsszelben, Amsterdamban rendeli azt meg, s berendezésének egyetlen voltára nagy súlyt helyez. A gazdag amerikai lakása pazar pompájú, jó ízlésű, művészi kvalitású és praktikus. Mindebből azonban itt a kiállításon vajmi kevés látható.

Egyedüli a maga nemében a Baldwin zongora-gyár, — ahogy ők is nevezik —

Art nouveau zongorája. Gest amerikai festő és Barnhorn szobrász tervezték, direkt a kiállításra. Jó formájú, művészi tárgy, szép faragással és diskrét színézéssel, kár, hogy a lába nem arányos és nincsen megoldva. Van nekik még más szép zongorájuk is, de történelmi stílusokban, mert ezekben nagy a kereslet. Barokk- és empire-zongoráik szintén sikerültek. Voltam gyárukban is Cincinnatiában. Ezer zongorát gyártanak havonta. Szédületes szám — évente annyit gyártani. Hát még eladni! Hogy micsoda organizáció és adminisztráció van egy ily gyárban, arról csak az alkothat magának fogalmat, aki azt látta. Három óriási épület. S tényleg úgy működik, mint a mesebeli gép. Az egyik épület aljába befut a vagon s hozza a nyers anyagot, a harmadik épület aljában pedig csomagolják vagonba a leérkezett kész zongorát és pianót.

Hogy a gyár ily nagy lendületet vett, abban része van egy magyar embernek is, Somlyó Arnoldnak, ki most a gyár igazgatója.

Cincinnatiában van ugyancsak a Rockwoodkerámiai gyár is, mely különben itt a kiállításon nagyméretűen vesz részt. Elsőrendű művészi kvalitásuk mellett műtárgyaik, edényeik technikailag is a tökély legmagasabb fokán állanak s matt mázaik alatt a legváltozatosabb formákon remek rajzú és színű növényi dekorációval bírnak. Egy újabb genrejük primitív, bekarcolt díszítésű s az indián nép művészetéből meríti formakincsét.

Legújabb építészeti díszek, fliszek gyártására adták magukat, melyek — úgy a mintázottak, mint a síkdíszítményűek — igen érdekesek és sajátos színhatásúak s már is nagy megrendeléseket kaptak ily fajta árúra.

A Rockwood gyár után a Grueby Faience Co.-t említtem fel, mint kvalitásban a következő legjobbat. E bostoni gyár tárgyai már a párisi kiállításon is feltűnést keltettek chrómos folyotott matt mázukkal és tipikus formájukkal. Edé-

nyeken kívül szobrászati műveket és lámpaaljakat is készítenek, melyek ólmozott opalescens ernyőkkel nagy keresletnek örvendenek és Amerikában igen el vannak terjedve.

Új gyárak is léptek fel e kiállításon, valamint műkedvelő hölgyek és urak is üzik a kerámiát s a Fine Arts amerikai részében sok közülök igen szép darabokkal van képviselve.

Az új gyárak közül érdekes a New-Comb-Pottery Co. kiállítása. Két helyen is állítottak ki: a Fine Artsban és a Mines és Metallurgy épületében. Mindkét gyűjteményük igen érdekes. Alapanyaga kőagyagárú, amelyen csupán néhány színnel, barnával, kézzel, zölddel és sárgával van a disztítés, máz alatt megfestve és kontúrozva bemélyített karccal. Terveik igen sikerültek, a formáik sem rosszak, habár nem lehet tipikus amerikainak mondani, hanem inkább angol és hollandus befolyás alatt álló ornamentnek és felfogásnak.

A Tecco-Crystalware Co. igen szép kristályos cinkmázú edényekkel szerepel. Kristály a máznak igen gazdag és különös jellegű. Darabjaiknak legjavát gyűjtők és múzeumok azonnal meg is vásárolták. A Colorado Springs Co. és még néhány gyár a Rockwood cég gyártmányainak utánczója s ez okból nagy a konkurrencia, bár a Colorado Springs Co. edényei között találtam nem egy igen érdekes új mintát, formát is.

A felsoroltakon kívül szereplő gyárak között vannak, amelyek luszteres edényeket gyártanak s van egy pár Fire Brick Co. is, mely edényeket állított ki, mindez azonban még csak kísérletezési stádium, vagy nagyon alacsony minőségű s abszolúte nem művészi kvalitású holmi.

Mindezen kívül, mint a kerámiához tartozót, fel kell említenem a téglagyárakat, amelyek, mint már említettem, a legnagyobb tökélyvel állítják elő a hideget, meleget egyaránt kitűnően tűrő épületdész-alkatrészeket. Hosszú párkányrészeket, sajtolva, magas hőfok mellett zsu-

gorodásig égetve, szép matt színezéssel is tudnak előállítani, anélkül, hogy görbülne az égetés folytán, vagy hogy színök nem lenne egyenlő fokú. Ebben, valamint a préselt és formázott zománcolt téglák előállításában is igen magas fokon állanak, sőt készítenek, ugyancsak kerámiai úton, csalódásig hű bazalt-, trachit-, gránit- s egyéb kőutánzatokat is, melyek a mostanában épült felhőkaparók, húszemeletes, vaskonstruktó-jának dekoratív burkolásánál nagy szerepet játszanak; sőt az úgynevezett Fire-proof-épületek építésénél most már majdnem kizárólag ily anyagot kezdenek használni.

A kerámia után legmagasabb fokon áll Amerika sokszorosító művészete. Nem is csoda! Sehol a világon nem költenek annyit nyomtatásra, reklámra! Itt, e kiállításon is bámulatos az, mit a nyomdai technika produkál. S minő ízléssel, mily válogatott színekben, mily előkelő papíron és kiválóbbnál kiválóbb művészek közreműködésével.

A betűk, a klisék, a gravürok, mind a tökély legmagasabb fokán állanak, s különösen utólérhetlenek az autotypiák és azok galvanóinak készítésében. Sehol nem láthat az ember a legerősebb fénytől a legmélyebb árnyékig oly kitűnően átdolgozott autotypiákat, mint itt.

Az igaz, hogy sokkal finomabb raszterral is dolgoznak, mint másutt s ennél fogva az autotypia pontrendszere is sokkal finomabb, miért is könnyebb lágyabb átmeneteket elérni, de azért mégis tökéletesebbek a klisék, mint bárhol a világon, mert edzésük s utánvésésük mesterei. A fametszés, a fametszésű betűk, a rézmetszés, a litográfia s a fotogravür hogy mily kitűnőek, arról csak az nyer tiszta képet, aki ily amerikai nyomtatványokat látott. A nyomtatás tökélye s annak minél gyorsabb előállítását célzó gépek egész sorozata van kiállítva a „Liberal Arts“ csarnokában, melyek közül az a legérdekesebb, amely egy havi folyóiratot nyomtat állandóan, a betűkkel

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

egyszerre nyomtatván a háromszínű autotipikus kliséket is.

A betűszedő-gépek — Linotype s a sorszedők: Monotype — nem váltak be s újat e téren nem láttam semmit sem.

Pazar kiállítása van a Fine Arts-ban a Collini's folyóiratnak s még egynéhány más képes magazinnak a füzetekben megjelent eredeti rajzokból.

Lent pedig a Liberal Arts csarnokában igen érdekes a plakát-kiállítás, melynek kiállítói közül magasán kiválik, ugyancsak a Cincinnati-i „Strobridge Co.“ litográfus-cég kiállítása. Óriási plakátok, címlapok, meghívók, vignetták, könyvtáblák kitűnő minőségű munkái, melyek közül azok, melyek a gyár művészei által készített tervek, mind magas művészi kvalitásúak s sok közülük tipikus amerikai jellegű.

A könyvnyomtatás, a könyvdíszek s a gyári úton előállított könyvkötés is igen magas fokon áll. Kézi aranyozású és kézi kötések is vannak kiállítva a Fine Arts-ban. Nagyon divatba jöttek az úgynevezett „amateur“ példányok. Kézi festéssel és művészi rajzokkal ellátott, külön papírra nyomtatott iniciálás-példányok ezek, melyekért megrendelőik mesés összegeket fizetnek.

Ezek után még a Tiffany Studiók és a Gorham & Co. cég kiállításait kell megemlítenem.

A Tiffany cég csak a Fine Arts-ban állított ki. És pedig remek üvegedényeiből egy nagy gyűjteményt. Színpompájuk a legváltozatosabb s a különböző színű üvegek egymásba olvasztott, húzott, csavart technikával, a leglágyabb művészi hatású rajzok előállítására képesek. Opalescens ablakai ismert kitűnő minőségűek, s a legszebb nem a kiállításon van, hanem a pályaudvar nagy várótermében. Zománcos ékszerei, melyeket a Fine Arts-ban állított ki, nagyrészt apró virágdíszű holmi, mely azonban tetszése nem bírta megnyerni.

Nagy kiállítása van a Varied Industries Building-ben a newyorki Gorham & Co. cégnek ezüstműves holmiból és éksze-

rekből. Finom kivitelű igen szép művészi rajzú munkák ezek, habár nagyrészüket történelmi stílusú és csak elvétve akad az ember egy-egy modern tárgyra. Ezüst munkákban Amerikalegelső cége ez. Mindezek után az „Art Crafts Shop“-okról, az iparművészeti boltokról kell megemlékezni, mint első fecskéiről a modern iparművészetnek. Mint hallom, egészen új üzletek s modern művészi berendezések tervezetét és kivitelét vállalják. Egyik buffalói cég ki is állított, a Varied Industries Building-ben; installációja egyike azon keveseknek, ami modern. Terve jó s a kiállított holmi között is van sok érdekes művészi becsű dolog, hanem kár, hogy minden a glasgowi iskola bélyegét hordja magán.

Miután pedig cikkem az iparművészet jegyében írom, le kell mondanom azon sok és nagyon érdekes kiállítás leírásáról, mely nem tartozik az iparművészet körébe, hanem más szakmákba. Igazán rosszul esik, mert épen azokról lehetne mesébe illő dolgokat írni.

Amerika után Franciaországra térek át. Bár nem a legorganizáltabb és legnagyobb állított ki, mégis iparművészeti szempontból első sorban kell említenem.

Úgy a történelmi stílusú dolgok, mint a modern iparművészeti tárgyak minden tekintetben fölülte állanak Németország valamennyi produktumának. Az a könnyedség színben, az a légyság rajzban, mintázásban csak ott fejlődhetett oly finommá, ahol annyi a szép és jó dolog minden környezetben, s ahonnan világ-hódító körútra ment a Lajosok és Napoleon stílusa. Ahol hiába, magasabb fokú a művészet, mint Németországban.

Franciaország hivatalos pavillonja a versaillesi „Grand Trianon“ kópiája, egy francia parkírozású kertnek keretében. Belül középen a versaillesi díszterem is megvan hű kópiában, falait pedig a híres Beauvais gobelinjei díszítik, mind egy-egy antik szép bútordarab. Sèvres-i vázák s pazar selyem függönyök az egésznek díszítése.

A jobb szárnyban van Páris városának kiállítása, három teremben, Páris különböző szép pontjainak látképeivel. Közúti vasúti tervek és csatornázás, középítés, kórház és jótékony intézmények statisztikai kimutatása és grafikai táblázatok, valamint a „Chemin de fer Metropolitan Municipal de Paris“ földalatti vasút tervei. Iskolák, egy fadaragászati iskola és női kézimunkák.

Itt van Sèvres kiállítása is, két teremben. Azok a tökéletes tehnikájú, finom ízlésű, ismert művészi kvalitású dolgok, melyeket Párisból már mindenki ismer. Ezenkívül biscuit-alakjai is legújabb tehnikai kísérletei a gyárnak.

Legmagasabb kvalitásban a különböző színű kristályos, mázas edények gyűjteménye; vannak ezeken kívül grès flambée-edények, különböző dísz tárgyak, talapzatok, fali virágtartók. Igen sikerült Sang de boeuf vázák. A másik teremben pedig egy óriási nagy barna váza van kiállítva, melynek sötét alapján mesés gazdag kék kristályok jegescedtek ki a lefolyó cinkes mázból. Van ezenkívül még egy majdnem olyan nagy, repülő galambokkal díszített váza, melynek bemélyített kontúrú tehnikája és színezése igen érdekes.

A balszárnyon van Sèvres nagy termével szemközt a L'Union Central des Arts Décoratifs díszes fadaragású burkolattal és fali vitrinákkal díszített terme, mely már az 1900-as párisi világkiállításon is ki volt állítva, azzal a különbséggel, hogy most Besnardnak egy dekoratív festménye is belé van foglalva.

A teremben kiállított holmi közül legérdekesebbek Höntschel grès vázái, melyek bronz dekorációval vannak ellátva, elektromos világításra berendezett bronzkarokkal. Egy ezüst jardinière mákdíszszel, mely a francia ötvösművészet igazi remeke. Lalique néhány ékszere. Gallé és Daun frère üvegjei. Bigot, Dalpayrat, Cazin kerámiai és Massiernek egy remek lüszteres, buzakalászos díszű tányérja. Pleyelsnek remek faragású és bronzapplikációs modern zongorája.

A másik teremben érdekesek Jean Carriès szobrai és igen szép rajzú és színű az A. Karbovszky terve után készült brokát. Finom ízlésre vallanak E. Moraud dekoratív tervei, és ugyancsak eredeti formájú és díszítésű Hoentschel két grès emaille vázája, melynek áttört kukorica ornamentációja igen leleményes.

Az utána következő terem egy hideg hatású allegorikus festményekkel gazdagon dekorált terem, melyek Franciaország nagyjait, Musset, Hugo Viktor, Lamartine és Gounodot eszményítik.

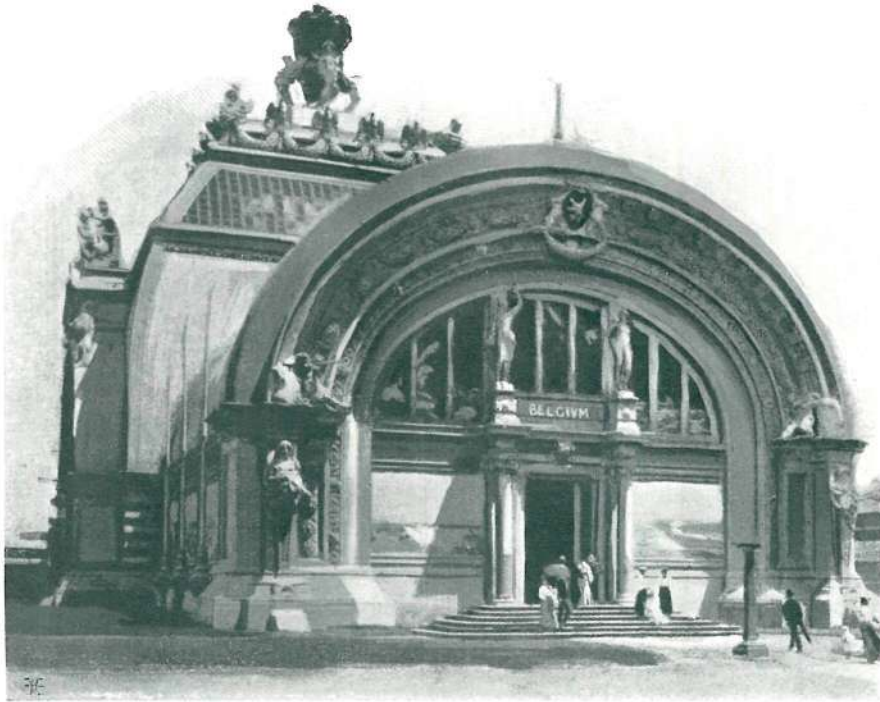
A versaillesi nagyteremben lévő három nagy gobelin közül kettő remek alkotás. Az egyik XIV. Lajos bevonulása Dunquerque-be 1662-ben, a másik ugyancsak XIV. Lajosnak egy audienciáját ábrázolja, melyet ő Fontainebleau-ban adott Chigi bíbornoknak, VII. Sándor pápa unokaöccsének. A harmadik „a Donayi győzelem“ nekem már kevésbé tetszik, rajza és színezése sokkal darabosabb, az arcok azonban épp oly kitűnőek, mint a többi kettőnél.

A hivatalos pavillon után a Fine Arts-ban kiállított iparművészeti tárgyakra térek át, melyek közül ismét, mint a párisi kiállításon, ugyancsak toronymagasan válik ki Lalique művészete.

Két hosszú vitrinában állított ki. A tárgyak legtöbbje övcsat, fésű és nyakék.

Azt a mesés finomságot, mely rajzban, színben, mintázásban és kivitelben e tárgyak kvalitása, azt utól nem érte eddig még senki. Ahogy ő tud elbánni azokkal az egyszerű üveg páteokkal, ahogy hozzá fokozza ajour-translucide és féláttetsző zománcait, itt-ott egy értékében fel nem tűnő, nem hivalkodó drágakőalkalmazásával, az az ékszer történetében korszakalkotó s egyszersmind útirányítója a modern ékszer típusának. Gazdag kiállításának legérdekesebb példányai azok a színes selyemmel himzett gallérok, melynek ornamentációjával van egybe tervezve a reá applikált ékszer. Ezen áttört díszű gallérok úgy színben, mint rajzban mesés harmóniában álla-

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

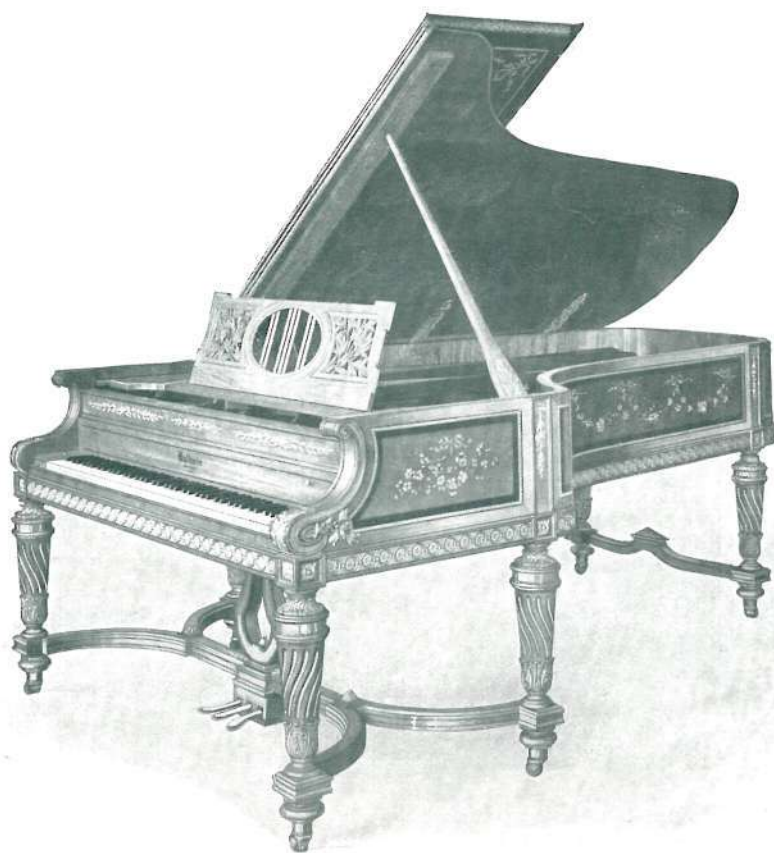

BELGIUM PAVILLONJA.

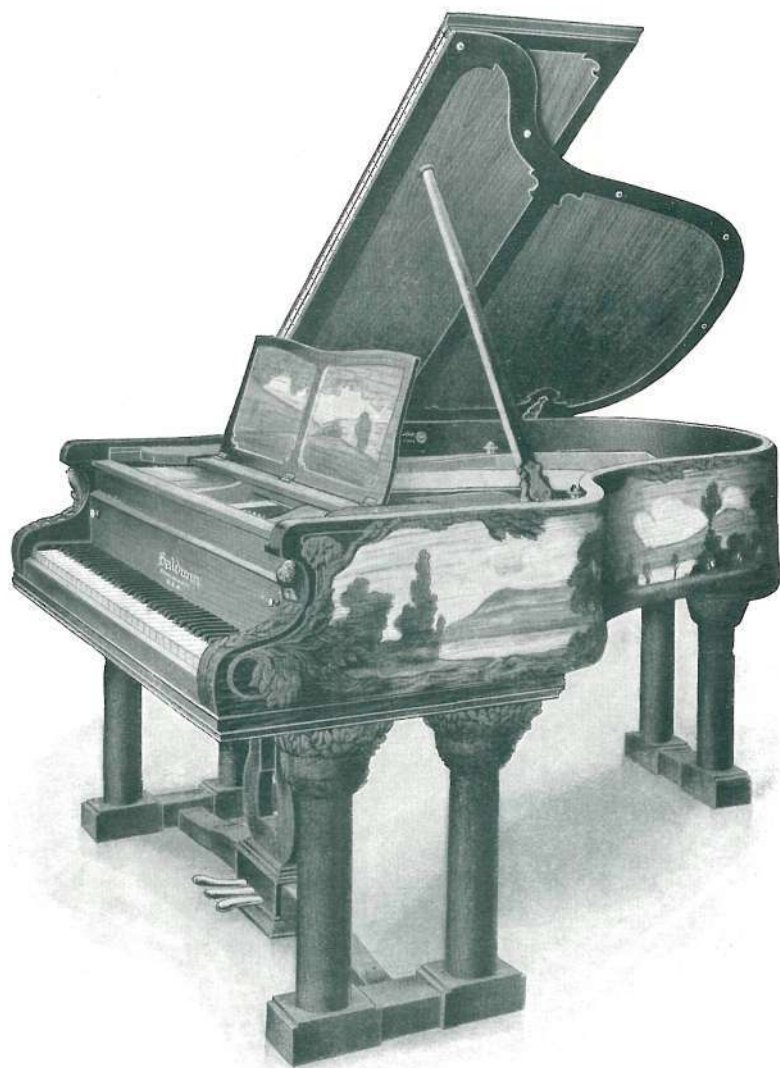
NÉMETORSZÁG CSOPORTJA
A VARIÉD INDUSTRIES PALOTÁBAN.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

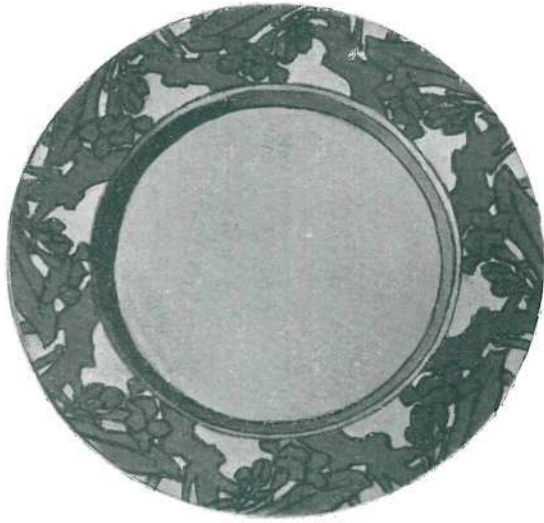
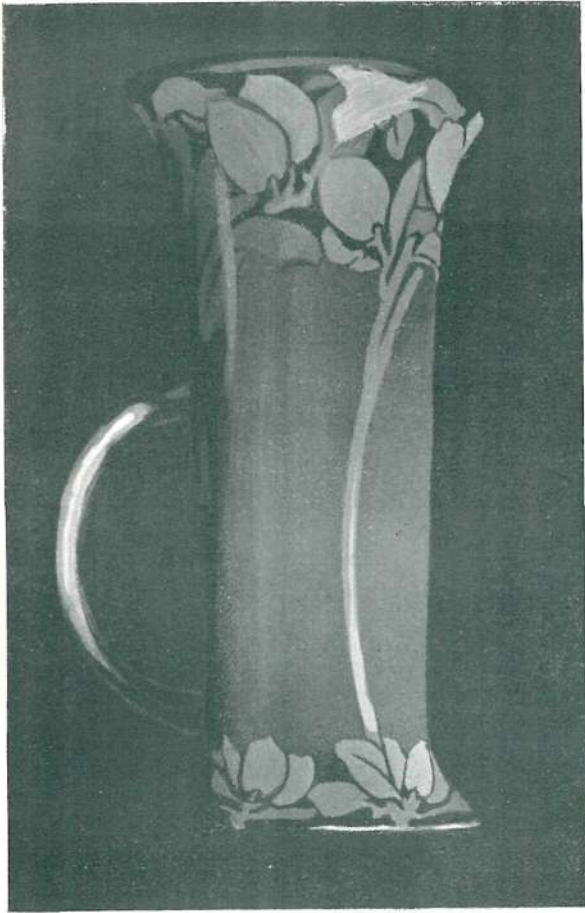
A BALDWIN AMERIKAI ZONGORAGYÁRNAK
EMPIRE-STILŰ ZONGORÁJA ÉS PIANÓJA.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

A BALDWIN AMERIKAI ZONGORAGYÁRNAK MODERN ZONGORÁJA.

MASON NOVÉREK
(NEW-YORK) DISZEDÉNYEI.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLITÁS

nak az ékszerrel, tónusainak átmenete a különböző színfokokozatokban a legszélsőbb igényeket is ki kell, hogy elégítse. Egyik pávatollas motivummal van díszítve, a másik kukorékoló kakasokkal, míg a harmadik bógáncs-levelekkel. Mily visszatetszőnek tűnik a bógáncslevél egy hófehér női nyakon, mégis elfogadtatja, sőt érdekessé teszi az ajour-terv, mely azzal a meleg zöldes-szürke szín minden változatával a hús tónusát annyira emeli. Nyakékek, násfák vannak itt, melyek varázsa annyira lebilincseli, még a legavatatlanabb nézőt is, hogy alig tud tőle megválni. Elefántcsont vöröses sárgára színezve kis plakettek bronzból, a legszebb nemes patinákkal páteok; zománc és drágakövek vannak mindezeneken oly ízléssel és mesteri kézzel egybefoglalva, hogy minden más e szakmában mellette messze mögötte elmarad. Fésűi közül legszebb egy zöldüvegpatós fenyőtobozokkal ékített fésű, valamint övcsattjai közül legjobban tetszett nekem egy árvácskákkal díszített darab, melynek halványkék pátja aranyba foglalt sötét-kék zománccal van foglalva, s melynek középrészén egy nagy zafir a dísz koronája. Igen jó egy hamvas-zöld páte levelekkel megalkotott övcsatt is, melynek irizáló zöld tónusával az alkalmazott opálok és apró briliánsok remek ritmikus egészet képeznek. Nagy gyöngyökkel gazdagon ékített kígyós nyakéke, mely Turinban szerepelt legelőször és iparművészeti folyóiratokban már többször volt közölve, szintén ki van állítva.

Utána még Lucien Gaillard-ot említtem fel, kinek szintén igen szép és változatos kiállítása van fésűkből, gyűrűkből és nyakékekből, valamint van egypár igen szép, ezüsttel montírozott grès emaille-os vázája. Fésűi közül legszebb és legeredetibb egy elefántcsontból faragott irisvirágú, melynek apró, rubinkövekkel kombinált színhatása igen eredeti. Van ezenkívül még egy igen jó fésűje szarúból, berakott és applikált búzavirágos díszszel.

A terem közepén, egy földgolyót tartó szoborcsoporthozat aljában, van a francia érmek és plakettek gazdag gyűjteménye, a legrégebb francia éremművészek munkáitól kezdve korunkig. Ott vannak a Lajosok érmei, I. és III. Napoleon legkülönbözőbb alkalmakra készült érmei, valamint a modern francia éremművészek legszebb munkái Roty, Charpentier, Dubois, Vernier, Chaplain, Vernon és Dupuis mesterektől.

A zománc francia mesterei szintén szépen vannak képviselve. Feuillatre, Courette és Naudot szebbnél szebb munkái ajour translucide és opaque-zománcozással. Courette igen szépen variálja az áttetsző és átlátszatlan, vagy áttetsző zománccokat s e nemben legszebb egy fagyöngyös díszű csészéje. Naudot igen érdekes új dolgokat állított ki, melyek új mivolta abban áll, hogy vékonyfalu porcellán csészéket, vázákat díszít oly rajzzal, melyet a porcellán falán keresztül maratva, átlátszó ajour zománccal tölt ki. Feuillatre asztaldíszje, mely kiállításának legszebb darabja, szintén jó ismerősöm még a turini kiállításról.

Bronzokban igen leleményes tervűek Laport Blairsy alakos villanylámpái, Delaherche, Lachenal, Damouse, Robaldin ismert minőségű művészi keramiája, egy új művész, Moreau Nélaton társaságában. Daum és Gallé mesteri üvegjei mind méltó képviselői a francia iparművészetnek.

Saint André de Signereux órája és antik ízű bőrkazettája a legérdekesebb bőrmunkák, amit valaha láttam. Az óra fémvázból és óralapból van alkotva, melynek mezői domborított és aranyozott patinás bőrből vannak készítve, de úgy rajza, mint színhatása igen előkelő. Az óra modern, míg a kazetta archaizáló. Jó munka Cauvy bőr paraventje, s szépek a domborított és márványozott díszű könyvkötések is.

Majorelle bútorai épen olyanok, mint voltak, Charpentier bronzplakettes szekrénye szinten megjárta már a világot.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

Robel kovácsolt vasmunkáinál sokkal szebbet, jobbat kovácsol a mi mesterünk. Forreider. Aubert csipkéinél, legyezőinél sokkal magasabb fokon állanak úgy rajzban, mint színben Dékányi Árpád halasi csipkéi. Beauvais gobelinjei közül azok szépek, melyeket Grasset és Rochegrosse tervezett. Az egyik a tavasz, a másik a francia kulturának allegóriája a gyarmatokon.

Ezzel végeztem a Fine Arts-beli iparművészeti csoporttal, hogy a kép azonban teljes legyen, meg kell még azoknak is legjavát említenem, akik a Manufactures Buildingben kaptak helyet.

Ezek között ötvös-munkákkal és ismert ezüst árúival szépen szerepel a párisi Christofle-cég, Aucoc, Risler és Carré, valamint a Gallia fémrészvénytársaság, melynek legújabb modern tervei határozottan felülmúlják ízlésben a Kayser zinn-terveit.

Bronzokban csak Siot, Décauville és Goldscheider szerepel méltón, a többi jeles, mint Thiébault, Suss stb. elmaradt.

Kerámiában nagyon jók Desprét csészei, Jeannency nagytűzű grès-je, Pautin chrómüvege és Haviland limogesi porcellánja, tányérjai, szép sèvreskéek és almazöld alapú széllel, melyen remek relief-aranyozású dísz van festve, közülök sok igen jó modern rajzzal; van egy igen érdekes új technikájú genréje is: Ugyanis egy szürkére festett alapanyagon bisquit-égetés után a belekarcolt kontúrok fehér masszával lesznek kitöltve, amelyen azután a színes máz az alapanyagtól elütő rajzot ad, még pedig lágy és finom hatásút.

Jeles kivitelűek Amson frères, Breton és Lucas bördíszműárúi, valamint pazarabbnál pazarabbak a párisi nőiruha műtermek csoportjában szereplő nőiruhák, amelyek ebben is legfényesebben bizonyítják a francia ízlés első mivoltát. Ez együttvéve volna mindaz, ami, mint iparművészeti munka, cikkem keretébe tartozik. Egészbenvéve azonban ez a kiállítás nem méltó Franciaországhoz s

egyáltalában a Fine Arts és a Manufacturesben kiállított dolgok is mind sokkal másképpen hatottak volna, ha úgy a Fine Artsban, mint a Manufacturesben minden méltóbb installációt és keretet kapott volna, nem pedig oly összetakolt, hevenyészett rossz külsőt, mely hiába, az egyszer nagy hátrányára van a francia kiállításnak. Igaz, hogy ezen épületekben valami egységes, nagyszabású keret, belső kiképzés nagy költségbe került volna. Franciaországnak azonban erre legalább egy épületben okvetlen kellett volna áldoznia. Az a vegyes társaság, mely különböző kiérdemesült szekrények alakjában egymás mellett pihen, nem válik díszére annak, ki azok rendezését vezette.

Németország az, amely nemcsak hogy mesésen szervezve, adminisztrálva és legmodernebb és legegységesebb installációval jött e kiállításra. Az a nagy költség, amelylyel Németország kiállítását megépítette, nem veszett kárba.

Megmutatta ugyanis vele, hogy a német nemzetnek vannak történelmi tradíciói s hogy a német kultúra, nevelésügy, ipar, gyár- és gépipar, közlekedésügy, szociális intézményei, művészete és műipara, valamint kereskedelme nemcsak hogy egyike a legmagasabb fokon állóknak, hanem programmszerű folytonos fejlesztése és haladása révén veszélyes versenytársa azon államoknak, melyeknek haladásában ha nem is visszaesés, legalább stagnálás állott be.

A német önérettel verheti mellét; nem utalok egyébre, mint arra a katalógusra, azaz vaskos könyvre, melyet Németország ez alkalommal kiállításáról kiadott. Benne igaz német pontossággal és tudással megírt képet kapunk a német birodalom és lakóinak történetéről, a német házról, a charlottenburgi kastély építetőről s tervező művészeiről. Németország közoktatásügyének jelenlegi állásáról, szervezetéről, a német művészetéről, iparművészetéről, könyvgyártásáról, a technikai iparágakról, közlekedésügyéről, szociális intézményekről, mezőgazdaság-

ról, kereskedelemről stb. Végül pedig kiállítóinak betűrendes jegyzékét hozza csoportok szerint.

Ki e könyvet elolvassa, tiszta képet nyer mindarról, ami történt és történik azért, hogy Németország a kultúrnemzetek sorában nemcsak anyagilag, hanem erkölcsileg is a vezérszerepet játszsza.

Németország e kiállítás rendezésénél nem törődött a költséggel. Nemcsak az egyes szövetséges államok adtak bőven pénzt hozzá, hanem egyes részvénytársaságok, nagyobb cégek is jelentékeny pénzüsszegeket áldoztak arra, hogy Németország kiállítása minél fényesebb legyen.

Lett is. Reprezentálási célokra megépítették Bruno Schmitz átdolgozásában és vezetése mellett a charlottenburgi kastély közép részét s a Varied Industries Buildingben nagy csarnokukat s lakásberendezéseiket teljesen modernül tervezték; a Liberal Arts Buildingben könyv-iparukat, a sokszorosító - művészetet, szövőiparukat, vegyi iparukat, valamint művészi fotográfiáikat mutatják be. Az Edication Buildingben nevelésügyüket és társadalmi intézményeiket, a legszelebb mederben, különösen nagy feltűnést keltvén az orvosi tudomány haladása terén bemutatott gazdag preparátumaikkal és statisztikájukkal.

Közlekedésügyi kiállításuk is rendkívül gazdag. Hajózási vállalataik és vasutaik nagy arányúan szerepelnek; kisebb a kiállításuk a halászat és vadászat és a mezőgazdasági csoportokban és legjelentelenebb a bányászat és kohászat. Installációjuk azonban mindenütt a legkiképzettebb és legmodernebb.

Nem is csoda, hisz a modern német építészek egész serege dolgozott rajta: Bruno Schmitz, Möhring, Billing, Behrens, Olbrich, Dulfer, Grenander, Pankok, Kreis stb. Mindegyik egy-egy program! Vállvetve azon dolgoztak, hogy a legeredetibb, legérdekesebb képét formálják meg a német csoportok installációs díszének.

„A mi stílusunk“ — mondják önérzettel a modern stílusú dolgokra. Tagadhatatlanul a legpregnansabban náluk domborodik ki a modern stílus jövője. Mindegyik tervezőjüknek megvan ugyan egyéni sajátossága, mégis Behrens stílusa, a darmstadti kiállítástól számítottat értem, az, mely — Kreiset, Pankokot és Bruno Pault kivéve — bélyeget nyom valamennyi tervezőjük munkájára. Még a konstrukció és a deszkastílus nagymestere, Olbrich is teljesen átvedlett! Már ő is megenged magának vésett és faragott, sőt aranyozott részleteket, sőt eltekint attól is, hogy a hely mindenütt ki legyen használva! E jel-szavak tehát nála is lejárták magukat! Helyesen, mert hát szép és művészi hatások hiába jobban esnek a szemnek, mint az örökös konstrukció és a sima deszkák egyhangú ritmus nélküli vonalai.

Ennek csak bizonyos dolgoknál, ott is kellő mértékben van meg a maga létjogosultsága! Első sorban pedig csakis olcsó, praktikus dolgoknál! A túlhajtott elvek s a mindenáron való eredetiség reakciójának be kellett következni.

Ez sokat ártott a modern stílus terfoglalásának eddig is. Most azonban megtalálta, szerintem, az igazi utat.

Möhring, Billing szintén nagyon Behrens hatása alatt állanak. Különösen Möhring nagy csarnoka a Varied Industries Buildingben egészen Behrenses.

Behrens is sok mindenféle befolyás hatása alatt állott sokáig, míg végre megtalálta magamagát. S most már tükörképeiben is gyönyörködhetik! Az igazság meggyőző ereje az, mely hódít, nem csupán egyénisége. Kik még most merítenek Behrens formáiból, egyéniségük révén át fogják azt formálni észrevétlenül. Hisz egyik kultúra a másiktól fejlődött, lehetetlen tehát, hogy az, a ki e világon él, struc módjára homokba dugja fejét s ne akarjon látni semmit sem!

A német modernitás nekem azonban még nem tetszik. Túl száraz, darabos, sokszor erőszakolt s minden túlhideg.

Nincsen meg benne a közvetlenség, túlsok a józanság. Hiányzik belőle a színpompás formák könnyedsége. De éppen ezek keresése és elérhetősége adja meg a lehetőséget stílusuk továbbfejlesztésére.

Ha az olaszoktól színpompát s a franciáktól finomságot, könnyedséget tanulnak az egészséges fejlődés megjő.

Olbrichchal kezdem a részletes ismertetést.

Kiállítása nagyon meglepett. Nagy változáson ment át, mint már említettem. A deszka-konstrukció számára már nem létezik. Ő, szerintem a legfinomabb érzésű művész, úgy színben, mint rajzban alapos változáson ment át. Alig ismerem reá. Turini szereplésében még teljesen régi volt, még nyomát sem mutatta a most történt változásnak. Sokkal gazdagabb, erőteljesebb; habár itt-ott még régebbi formáját is mutatja, de meg vagyok győződve, hogy e kezdet után mindinkább tért fog hódítani nála az az irány, mely zenetermében, különösen annak szekrényében nyilvánul meg legpregnansabban.

Ő itt egy műbarát nyárilakát és annak berendezett szobáit állította ki.

Átriumos, széles udvar vízmedencékkel, melynek oldalán széles folyosók futnak végig, négy fagerendából igen érdekesen összekapcsolt oszlopok által tartott tetőzettel. Legelső balról nappali szobája, mely nekem legkevésbé tetszik. Itt maradt meg legjobban régi formájában. Négyzetesen összevarrt selyem fala lehet eredeti, de nem szép, a benne lévő szekrény is túlerőltetett formájú. Legjobb benne a kandalló.

A tea-szoba már sokkal intimebb, csak az ülő-bútorok nem sikerültek benne; a pamlag nagyon emlékeztet Pankok formáira.

Az elektromos csillár igen szép. Hall-ja, illetve fogadóterme impozans s a legváltozatosabb formákon és díszeken jóleső érzéssel pihen meg az ember szeme. Széles faburkolatú pillérek gazdag színes intarziája kellemes harmóniába olvad

a fal-faburkolatba illesztett képekkel. A pillérek előtt érdekes talapzatokon virágos vázák vannak elhelyezve s egyik falán, szélesebben helyezett pillérek között, igen érdekes nagy szekrény áll, melynek dekoratív megoldása egészen elüt Olbrich minden eddigi munkájától. A szoba közepén egy jó asztal körül hatalmas formájú kényelmes karosszékek terpeszkednek. Bolthajtásos mennyezete is szépen van megoldva.

A famunka szürkére pácolt tölgyfából készült, színezett jávorfa berakással. A karosszékeken és szekrényen mahagoni és ébenfadisz is van.

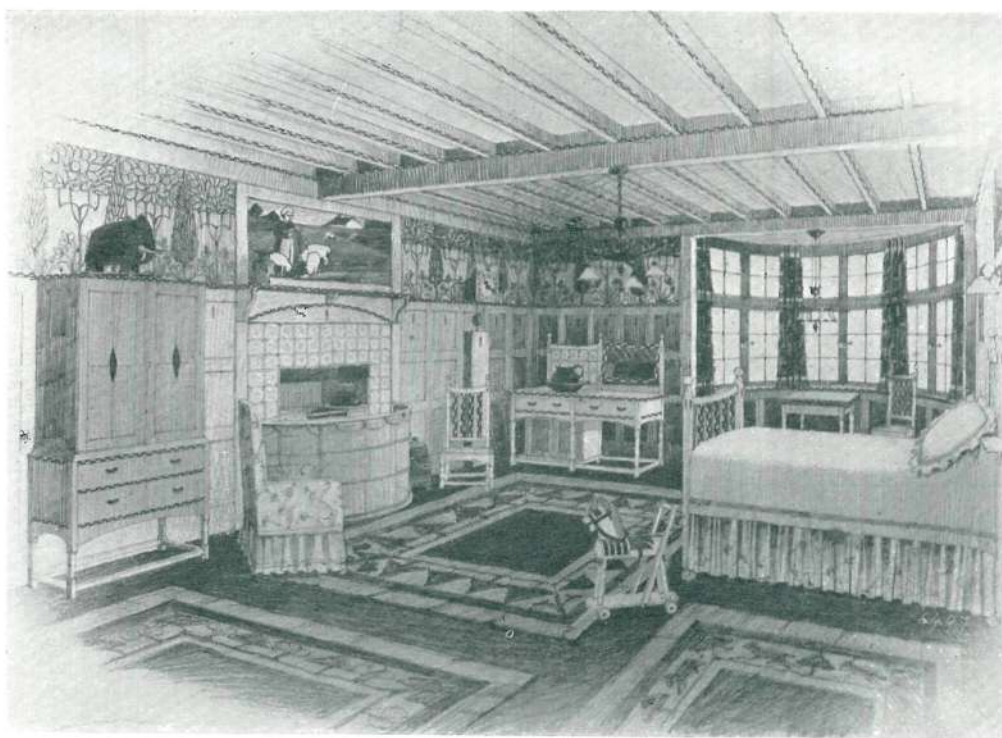
E fogadószoba az épület közepén helyeződött s ebből nyílik középen a fehér jávorfából készült ebédlő, melynek bufettje fölött üveg alatt egy szimbolikus, mesés gazdagságú himzett szőnyeg van elhelyezve. A hesseni nagyherceg tulajdona. Az alkalmazott szövetszíne halványtégla-vörös. A falakat burkoló jávorfa nagyon érdekes tervű rajz szerint van gazdagon kifaragva. Az asztal és ülőbútorok igen sikerültek és kényelmesek.

Legjobban tetszik nekem a kandallót kivéve a zeneszoba. Különösen szekrénye mesteri. Háromos osztású, kettős közepű, hullámos elejű szekrénye egészen új. A legszebb Olbrich-darab. A közepen végigfutó aranyozott sávoknak díszkrét faragása remek hatású és a sötétbarnára színezett, fényezett körtefa síma hajlított tükröződő felületével kellemes ellentétben áll. A két középrészen alkalmazott dísz kidomborodó faragású, s felső nagyobb foltja egy-egy belé helyezett csiszolt szélű üvegezett nyílás keretéül szolgál.

A sötétkékre színezett jávorfa zongora fényezett és mahagoni, ébenfa és elefántcsont intarziával van díszítve.

Legutolsó szobája a dohányzó, melynek íróasztalát, mint igen praktikusát, emelem ki legjobban. Dohányzó asztala és kis szivar-szekrénye excentrikus, összehatásában pedig ezen szobát tartom a legkevésbé sikerültnek.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

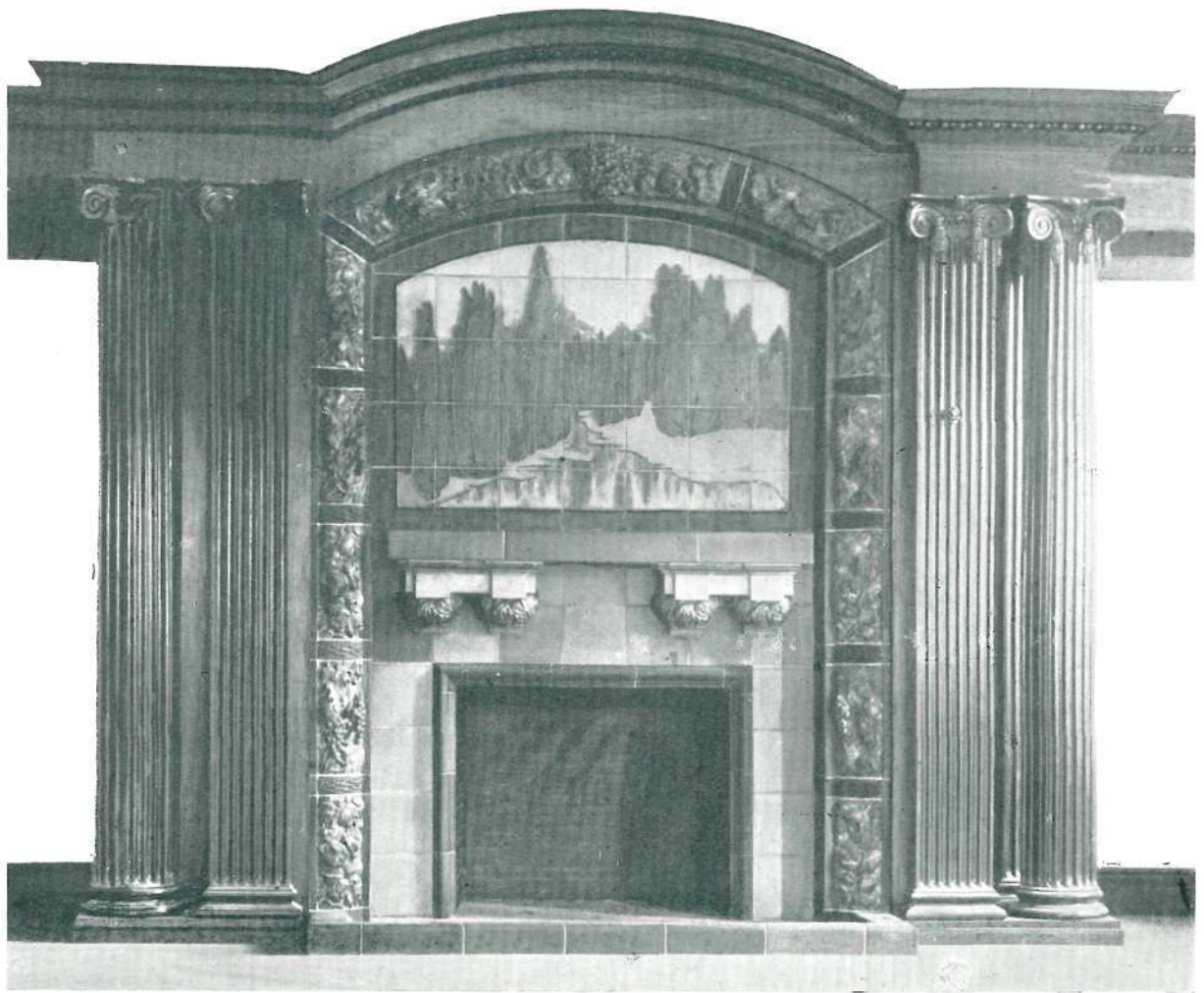

GYERMEKSZOBA. WARRING
ÉS GILLOW (ANGLIA).

AZ ÓROVIT KIÁLLÍTÁSNAK
EGY SZEKRÉNYE.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

A ROOKWOOD-GYÁR KANDALLÓJA.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

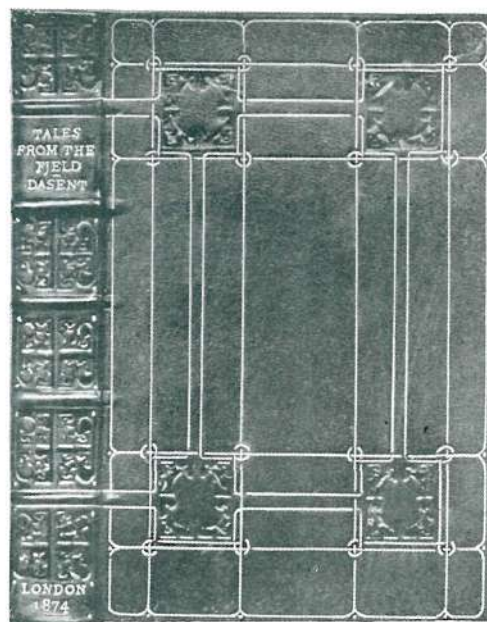

ÁGY, GYARMATI STILUSBAN.
BERKER ÉS GAY BÚTORGYÁR,
GRAND-RAPIDS.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

A JARVIE SHOP
EGY LÁMPÁJA.
(TEKKO-KERÁMIA).

STILES GERTRUD
BÖRKÖTÉSE.
CHICAGO).

WILLAM Q. TOLMAN
KÖNYVTÁBLÁJA. (MASS).

Ezenkívül van még szobája ez épületben Niemeyer & Carl müncheni műiparosoknak, mely igen kedves hatású. Laenger tanár nappali szobája, természetes tölgyfa színben bőrrel párnázott ülőbutorokkal nem valami különös. Spindler berakott tájképes díszű uriszobája inkább reklámcélokat szolgál s a cég intarzia munkáinak különféle alkalmazhatóságát mutatja be. Itt van még Pankok nagyon exotikus zeneszobája magyar szilfából, tuja gyöngyház, pitch-pine és madárszem jávorfa intarziával, és Hoffacker karlsruhei tanár múzeum szobája, melynek változatos stílű és fájú bútora jól van elrendezve s tervezése is sikerült, csak kissé túlzásfolt, bizonyára a szűkre szabott helynek miatta.

Behrens-könyvtár szobája nagyon érdekes, habár a szokottnál ridegebb hatású. Lehet, hogy szándékos, s a hely komolyságát akarta vele hangsúlyozni. Cedruszfából készült.

Az államok csarnoka Dülfer münchen építész terve nyomán épült. Jura-márványból, csiszolt és bronz oszlopfejes, montirozott oszlopok tartják a kazettás tetőt. Falait jó magasan mahagoni falburkolat takarja, melynek mezőiben az államok címerei vannak ébenfából, színezett jávorból és elefántcsontból berakva. Igen kényelmes, színes bőralávarrású, jól díszített pamlagokat helyezett az oszlopok közé. Két érdekes márványkandalló is van benne, maga a terem pedig a bajor ötvösművészet szebbnélsebb tárgyainak kiállítási helyéül szolgál.

Ebből a csarnokból jutunk a főcsarnokba, melyet Möhring berlini építész tervezett. Érdekes hatású, impozáns nagy teret old meg, s ez a németek legjobb installációja.

Formája az adott térviszonyok alapján alakult, s favázás konstrukciójával, valamint teljes megoldásával, jól fejezi ki a kiállítási csarnok jellegét. A német sas kétszer is megvan benne. Egyszer mint ablak-ornamentáció, kiterjesztett szárnyakkal, míg a másik Gaul tanár

műve, a lépcsőzetből kiemelkedő talapzaton állva, leeresztett szárnynyal méltóságteljesen tekint széjjel a tágas csarnokban. Kovácsolt alumínium-bronzból készült, Ambruster munkája s minden egyes tolla külön van montirozva.

A csarnok falait nagyrészt anyagában új eljárás szerint világos, kékes-zöldre festett márvány burkolja, s a főteret 12 óriási sárgaréz-vitrina foglalja el, melyben ugyancsak a német ötvös művesség és az ékszer dominál. Az oldal-falak mezőiben a csomózott szőnyegek vannak kiállítva, s van ezeken kívül még Rentsch lipcei művész tervei után hat igen szép színes rávarrott selymekből készült fali szőnyeg; ugyancsak a lépcsőzet aljában jobbról és balról két fali fülkében jeles tervű és bronz munkájú virágtartók vannak, míg az azok aljában a falba illesztett stilizált és túl szögletes oroszlán fejekről ugyanazt elmondani nem lehet.

Ami a csarnok tervét illeti, annak ornamentális díszé túlmerev, túlszögletes s igen sok benne az egyenes vonal, s ott, ahol vannak is íves formák, azok is nagyon odaragasztottak, túlhatározottak, melyek érdekességét nagyban lehetne emelni a kelta díszekből leszűrhető igazságok szemeltartásával. Az a módja a vonaljátéknak s a síkok ferde réteges hatásának, melyeket Möhring nagyban alkalmaz, Behrens befolyása. Ő használta azt így legelőször.

Sokkal egyénibb s így eredetibb is s hatásában kedvesebb a színes és lágyabb formákkal díszített kerámiai csarnok. Gazdag színezése és érdekes dekoráló motívumai a kerámia tektonikai jellegében készültek. Ez Möhring legjobb alkotása. A jó kivitel Villeroy és Boch drezdai cég érdeme.

Az átellenes teremben igen vegyes a társaság. Közülök csupán a Scherf Co. Isis-fém kiállítását tartom megemléítésre méltónak, a többi modern iparművészeti szempontból megítélés alá nem kerülhet. Az Isis-fém, melynek ezüst alumínium

és antimon ötvözete igen alkalmas a legkülönbözőbb használati cikkek és dísz tárgyak előállítására.

A főcsarnok vitrináiban kiállított műtárgyak és ékszerek közül első sorban a hanaui ékszerész- és ötvös-iskola remek kiállítását említem fel. Legszebbek az ötvös-művek, melyek a legkülönbözőbb technikával készültek, öntött és cizellált, trébelt és zománcolt kivitelűek s mindegyik fajtában a tökély magas fokán állanak. Ékszereik, bár a kivitelről szintén csak a legjobbat lehet mondani, nekem nem tetszenek, mert formáik túlkemények s arányaik nem nemesek.

Két egyházi ötvösműves cégnek is van itt gazdag kiállítása; a kölni Hermeling és az aacheni Witte cégé. Serlegek, oltári szentségek, kelyhek, keresztetek, gyertyatartók, nagyrészt gót és román stílusban. Jó rajzú, kítűnő kivitelű munkák, melyek közül magasan kiválik Hermeling két darabja. Egy remek rajzú domborított és cizellált apró alakos szegélylyel díszített ezüst tál és egy román ízü karos gyertyatartó, melynek abroncsán igen szép ajour-zománc van alkalmazva.

Itt van a Kayser cinnkiállítása is. Két nagy vitrinát töltött meg kiállítási tárgyival. Általánosan ismert formáin kívül állított ki még egész újakat is, külön e kiállításra készülteket.

Jó dolgok, formái modernnek, mégis hidegen hagynak. Nagyon sokszor ismétlődik minden tárgyon ugyanazon jelleg. Több változatosság nagy előnyére volna e különben kítűnő minőségű tárgyakkal.

Vele szemben van a berlini Verner-cég kiállítása. Ékszerei ismertek, azon ötvösremekek pedig, melyeket ő itt nagy darab borostyánok felhasználásával tervezett és kiállított, újnak újak, de nem valami szépek.

Bár nincsen e csarnokban és utolsó-nak említem, mégis a legelső minden tekintetben az „Orivit“ kölni részvénytársaság ezüstárú kiállítása. Tárgyainak előállítási módja az ezüst árú gyártásában korszakalkotó.

Negatív formákba, melyek különben a legmodernebb mintájúak és kítűnően vannak cizellálva, préselik bele óriás hidraulikus nyomással a húzott ezüstlemezű síma formákat. Láttam készítési módját, mert gépük a gépcsarnokban ki van állítva s a juryzés alkalmával bemutatták.

A hidraulikus gép nyomása a forma minden egyes négyzetcentiméterjére 6000 kilogramm nyomással hat s egy perc alatt elkészül a legszebb, legösszetettebb formájú műtárgy, a legtökéletesebb, legélesebb kivitelben, csupán a forma két varratát kell eltávolítani s csiszolni. Ezt a műtétet persze legszebben ezüsttel és arannyal lehet végrehajtani, mert az a legnyújthatóbb és legidomíthatóbb.

Van ezen kívül még egy ötvösműkiállítás. Német polgárok ajándéka az amerikai cambridge-i Harvard-egyetemnek. A historikus német ötvösremekek galvánmásolatai igen jó kivitelben.

Most pedig ismét vissza kell térnem a szobaberendezésekre. E csarnokok között, valamint a kiállítási épület fala mellett végighúzódó fülkékben ugyanis egész serege van még a különböző szobáknak. Közülök csakis a legjaváról tesztek említést.

Nekem a legjobban tetszik a Rank-testvérek, müncheni építészek, fogadószobája. Szürke jávorfából készült, ugyancsak színezett jávorfa intarziával. Rajza igen finom, nagy elektromos világítóteste érdekes rajzú, és az egész színben, összhatásában igen előkelő.

Kedves két szoba a Niemeyer & Karl Bertsch, müncheni lakásberendező cég nappali szobája és Koernig berlini építész gyermekszobája. — Szép Grenander berlini építész hölgy-szobájának kandelója, melyben a fűtőtestet igen érdekesen oldotta meg. — Ugyancsak az ő úriszobájában jó rajzú és szép kivitelű bútordarabok az íróasztal és szék, valamint a könyvesszekerény. Palisander a fája, fényezve, zinn, réz és elefántcsont berakással.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

Nagy költséggel lett berendezve a két zeneterem, Drechsler és Billing építészek terve után. Drechsler zenetermében a két eredeti mellszobor, Liszt és Wagner, Klinger vésője alul került ki, Billingében az allegorikus festményt Groh karlsruhei tanár festette. Sem az egyik, sem a másik teremnek nincsen összehatása, hangulata. Billing rajzában túlerőltetett eredetiségű, s az oszlopokra alkalmazott hosszú, ovális lemezeket teljesen elhibázott dísznek tartom.

A németek kerámiájának fénypontja a berlini királyi porcellángyár kiállítása, úgy a minták változatos gyűjteménye, mint a legkülömbözőbb technikákban kivitt tárgyak tökélyességéig folytán a művészetnek legmagasabb fokán áll. A sablónos barokkminták jórészt háttérbe szorultak s Schmutz-Baudiss remek, máz alatti festésű edényei, a német modernitás legjobb alkotásai. Sèvres, Koppenhága és Rörstrand kiváló típusu porcellánjai mellett igen nehéz volt valami új, jellegzetes dolgot alkotni. Mindennek dacára, ez Schmutz-Baudiss-nak sikerült. Különösen formára és díszítésre nézve.

Läuger tanár karlsruhei edényei, fliszeti és egyéb kerámiai tárgyai ismert típusuk mellett, úgy művészi, mint technikai szempontból jeles dolgok. Igen nagy kiállítása van, melyben — új dolgokként — azon tárgyai szerepelnek, melyeknek bemélyített mezőibe cementtel aranyalapú üvegmozaikdíszek vannak beillesztve. Igen érdekes gyűjteménnyel szerepel az ugyancsak karlsruhei nagyhercegi majolikagyár. Süs a művészi vezetője, kivel a siker érdekében Thoma, a kiváló festőművész is együtt munkálkodik. Ónmáz alapú és díszű használati tárgyak, díszedények és falburkoló lemezek, síkdíszítményű, valamint domborműves kivitelben. Van közöttük modern rajzú is, legtöbbje azonban német renaissance stílusú. Meglátszik azonban minden egyes darabon, hogy a Robbiák és egyéb faenzai régi olasz minták szolgálták kiindulási alapul.

Utána Hermann Mutz és J. Scharvogel művészi kerámiáját említem meg. Mutz kőanyagárún alkotja meg remek színhatású matt effektusait, míg Scharvogel, ismert grès-flambéi mellett, igen szép, új hatású, magastűzű fliszeket állított ki. Haustein Pál rajzolta terveit, melyek eredeti felfogása nagy mértékben segítője a sikernek.

Hanke koblenzi gyára kőanyagárút hozott közönséges sós mázzal, valamint magastűzű rézoxydulos glazurákkal. Sikerült darabjai vannak, melyeken nemcsak a mázak érdekes folytatott színelegyei hatnak, hanem a széles hatású, nyugodt, jó formák is nagyban hozzájárulnak azok érvényrejutásához.

A nymphenburgi bajor királyi porcellángyár, valamint Ohme porcellánjai között is akad egy-egy sikerültebb modern forma és dísz, általában azonban mindkettő a legeltaposottabb régi utakon jár. Végül Seidler és Schmidt-Pecht konstanzi köedényét és engobeos parasztedényeit említem fel. Mindkettő, habár technikailag elég primitív, művészi szempontból kedves színhatású és jó rajzú, népies jellegű tárgyak, melyek szobadíszül igen alkalmasak.

Üvegben a németek kiállítása igen szegény s a kiállított holmi nagyrészt vásári árú, melyeknek galvanizált, vonaldíszes darabjai minden bazár fő árucikkét képezik.

Üvegmozaikmunkák is vannak, melyek közül szépek a Puhl és Wagner mozaik-lunettjei, melyeknek rajzát Oetken tanár tervezte. Rajza archaizáló s a technikához alkalmazkodó. A kivitele is jobb minden eddigi német munkánál, amit eddig láttam.

A Liberal Arts Buildingben szintén igen nagy a kiállításuk. Ott van kiállítva a szövőipar, könyvivar, a művészi fotográfia, a nyomdai technika, papirkárpitgyártás és vegyi ipar egységesen, széles keretben installálva. Miután cikkem igen hosszúra nyúlna, nem említem fel az egyes kiállítókat, csupán általánosság-

ban jegyzem fel a kiválót és feltűnőt. A plaueni csipkék gyártása nagyot haladt s rajzuk is finomodott. A könyv-
ipar és könyvkötés a tökély legmagasabb fokán áll és jóformán Németország majd minden nagyobb könyvkiadója képviselve van. Wasmuth berlini cég, külön installálva, a legszebben állított ki. A színes reprodukció igen szép darabjai közül nem egy méltó feltűnést keltett, s a színes litográfiával készült művészi iskolai faliképek legtöbbször a maga egyszerűségében mesterei. A papirkárpit gyártását is bemutatják s vele együtt az eddig készült legjobb német tapéták változatos gyűjteménye is ki van állítva.

Nagyon szépek a német művészi fotográfiák, melyek egyes darabjai, eredeti nagyságban vagy nagyításban, színes, érdekes papíron kopirozva, igazán meseteriek. Bár a többi nemzetek, Dániát kivéve, gyengén állítottak ki, Németországról nyugodtan elmondhatjuk, hogy e téren a legmagasabb fokon áll.

Bőrtechnikai dolgokban szépen van képviselve a hamburgi Hulbe-cég. Paraventok, írómappák, kazetták, székek gazdag sorozatában sok a szép és jó holmi. Bördomborítás, börmetszés, színezés, aranyozás, égetés, egyszerűen minden bőrtechnika képviselve van. A helyiség installációja szintén börmunka. A fríz, a tapéta, minden díszített bőr s a kiállítás e szakmában a legjobb, leggazdagabb. A közlekedési csarnokban a hamburg-amerikai és az észak-német Lloyd-társaságoknak van érdekes kiállítása. Remekművű kisméretű hajómodellek és a „Deutschland“ hajónak jórészű ebédlője. A Lloyd-társaság kiállításának installációja is sikerült alkotás. Ezzel majd mindent elmondottam arról, ami a németek kiállításában bennünket iparművészeti szempontból érdekel.

Japán nagyszabású, igazán impozáns részvétele a st. louis-i kiállítás legnagyobb meglepetése. Japán egy csapásra előkelő helyet biztosított magának a legmagasabb fokon álló kultúrnemzetek sorá-

ban. Óriási pénzáldozattal, szépen és áttekinthetően rendezett gazdag kiállítással szerepelnek minden csoportban.

Megmutatták, hogy nemcsak porcellán-, zománc- és bronzárúval, valamint fa- és csontfaragással, hímzett selymekkel tudnak jönni, hanem kivágyják a rezet más minden szakmában is. Legyen az akár nevelésügy, vagy orvosi tudomány, bányászat, kohászat, vagy mezőgazdaság, gép- vagy közlekedés-ügy. Rövid évtizedek alatt elért bámulatos, modern kulturális haladás, mely forrása mindama meglepetéseknek, melyeket Japán a világnak, oly rövidesen, két helyen is szerzett.

Fenn egy dombtetőn, a gépcsarnok mögött, a legtökéletesebb japán tájkép keretében, melynek még köveit is Japánból hozták, a japán császári kert egyes részeit másolták, több japán pavillonnal.

Oly kedves oázis ez, melynek az egész kiállításon párja nincsen. Nemcsak a tájkép, hanem annak harmoniája: egy-egy beléje helyezett bronz gémmel, vázával, s a pavillonok elhelyezése, a silhouette- és folthatások mesterére vall.

A pavillonok belseje is igen érdekes. Lenn teaházak, hol japán nőcskék sürgöve, forogva egy darab igaz Japánt varázsolnának szemünk elé, ha durva ellentétül a lunch-boxos amerikai farmerek, esetlen alakjaikkal s mohó falánksággal folytatott evésükkal, nem rontanák az illuziót.

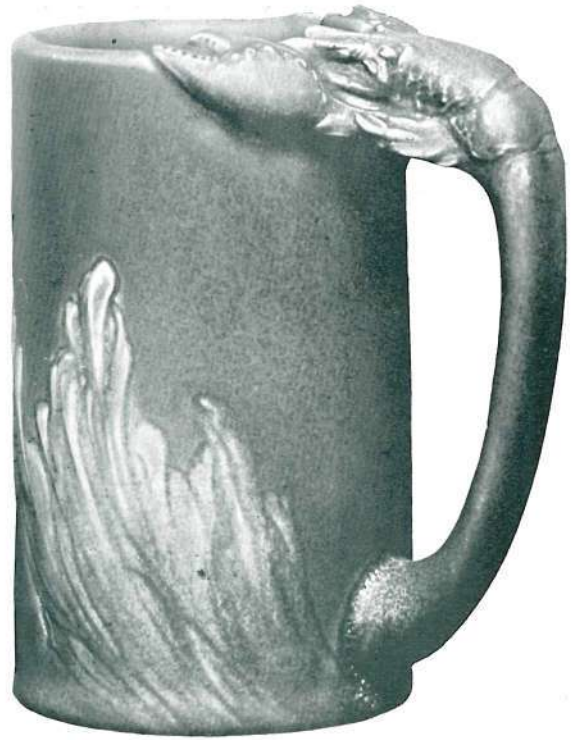
Ez a kiállítás részben másolata a tokiói japán császári kertnek, melyben a főépület a Shishinden-palota, hol a japán császár tartja audienciáit s fogadja minisztereinek jelentéseit. Egy másik pavillonban, középen, a japán vereskeresztgyelet és működése van felszerelésekben, képekben, statisztikában bemutatva, s köröskörül a japán ruha divatjainak érdekes darabjait mutatják be a legrégebbi dinasztiáktól kezdve korunkig. Igen szép stílusúak különösen a régi harcosok öltözékei. Vannak ezenkívül lakóházak, melyek közül az egyikben japán művészek festenek megren-

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

PÁRNÁZOTT PAD, SZÉK ÉS IRÓASZTAL.
CHAIR COMP. GRAND-RAPIDS (AMERIKA).

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

ROOKWOOD EDÉNYEK ÉS LÁMPÁK.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

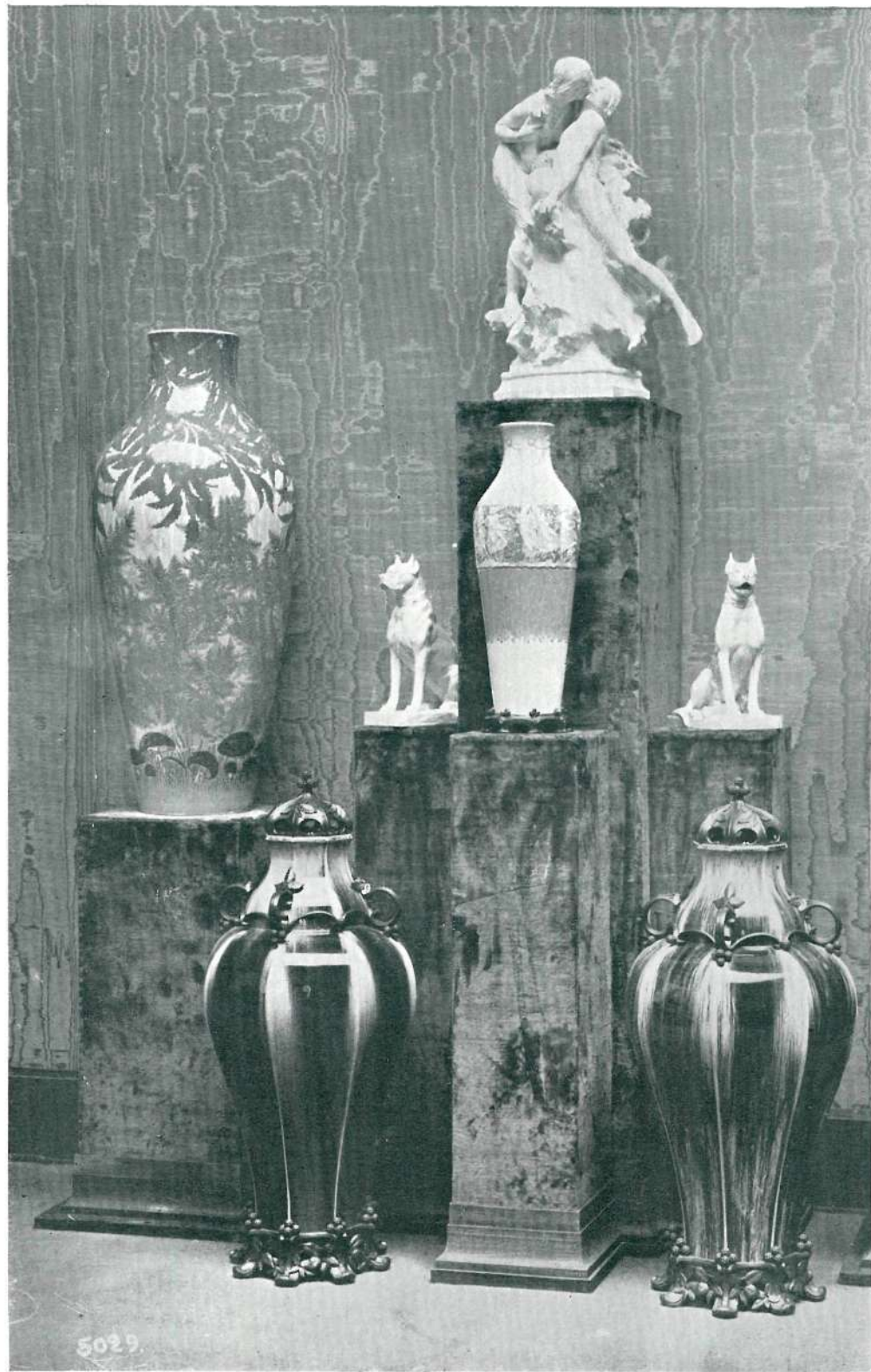

A TEKKO EDÉNYEK (AMERIKA).

ROOKWOOD-VÁZÁK.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

RÉSZLET A SÉVRES-I PORCELLÁNGYÁR
KIÁLLÍTÁSÁBÓL (FRANCIA CSOPORT).

delésre képeket, legyezőket. Ezeken kívül van még egy nagy bazár olcsó iparcikkokkal s egy hivatalos épület, melyben a japán kormánybiztos székel, s ott vannak hivatalos irodái is.

Valamennyi együtt, a teljesen hű másolat révén, teljes és érdekes képet ad a japán arhitekturáról s a belső berendezésről, és pedig nemcsak itt, hanem lenn a Varied Industries Buildingben, a Transportation épületében kiállított lakásberendezések által is, melyek pazar, színezett faragású homlokzata, áttört díszű, fafaragású ablakai, szövetei, bútorai, mind remekbe készült dolgok. Ugyancsak ez utóbbiban van kiállítva a Nikko-templom másolata, melynek belső berendezése szintén pazar pompájú s a benne lévő ülőbútorokban egész sorozata látható a legjellegzetesebb japán díszszékeknek, a régi jó időktől kezdve egészen az elkorcsosult és modern befolyás alatt keletkezett s barokk és reneszánsz alapformákból idomult bútorok- és székekig.

A kulturális haladás művészi szempontból a japán iparművészetnek határozottan kárára szolgál, mert az ő klasszikus típusú formái és szigorúan naturalisztikus stilizálású síkdíszítményei, azok színezése és rajza mindinkább többet veszít eredetiségéből. Nem csak hogy bámulatos ügyességgel másolják az európai modern iparművészeti termékeket, hanem eltérnek régi tehnikájuktól is.

Ez pedig roppant kár, mert hovatovább elveszítik majd régi eredetiségüket s be fog következni néhány évtized alatt az, hogy azok a még most is oly olcsó árú zománcmunkák és kerámiai készítmények, melyek eredeti típusúak s régi tehnikával készültek, nagy összegeket fognak érni.

A kultúra juttatja a japánokat erre a sorsra, kiknek stílusa és munkája éppen forrása és útmutatója volt az európai modern stílus megalkotására szolgáló törekvéseknek!

Mindez pedig bizonyítéka annak, hogy a népek iparművészete mindinkább internacionális jelleget fog öltetni, amelynél a sajátos nemzeti jelleg nem a régi formakincs ismételt alkalmazása révén fog kifejeződni, hanem az egyes nemzetek népeinek vérmérséklete, éghajlati viszonyai, jóléte s szükségletei s főleg a tervező, alkotó, egyénisége révén. Ez fogja reányomni az új iparművészeti tárgyakra és épületekre azt a bélyeget, mely, minden régi stílusú forma és dísz nélkül is azonnal megkülömböztethetővé teszi majd az egyes nemzetek alkotásait.

Igaz, hogy a közlekedési eszközök, a postai szállítás gyorsasága s a megjelenő szakfolyóiratok egész özöne folyton egalizáló hatást fog gyakorolni. Mindennek dacára azonban, konstrukcióban, színben, rajzban bizonyos jellegzetes nemzeti sajátosságokat sohasem fog kiölhetni.

Japán és Amerika legjobb bizonyítéka annak. Láttam mesés tökélyű japáni Sèvres- és kopenhágai és svéd kerámiai utánezatokat. Mázalatti festésű vázákat s áttört falú edényeket, melyek eredetére nézve szakember egy percig sem lehet kétségben, mégis színben, rajzban, anyagban azonnal észrevehetjük az eltérőt, a japán jelleget is.

Ugyanez áll Amerikára nézve, melynek iparművészete alig van, s melynek népe a világ legnagyobb konglomerátuma. Mégis ízlésben, lakásban, bútorban, használati tárgyainak formájában egészen más mint az európai. Színben a telítettet, pregnánsat szereti, rajzban pedig az angol formát látjuk dominálni avval a különbséggel, hogy a faragást, a dísz megköveteli, még az egyszerű szerkezeti formákon is. Láttam Zsolnay-vázautánezatokat is, az eredetét rögtön felismertem, mégis rajta van az amerikai jelleg. Ugyanez áll a többi nemzetekre nézve, a németeket kivéve, akik a legzárkózottabb formában törekszenek új stílusukat megalkotni. Mit a szerkezet dominálásának és önteltségüknek tulajdonítok. Azonban az ő művészeik közül

Olbrich és Behrens, mint már említettem, munkáikban a fenn jelzett irányban alapos változást mutatnak s most különösen olasz befolyás alatt állanak. Ami határozott előnyükre válik.

A tradíció, a népies formák s a műzeumi műkincsek is, igaz, formáló befolyással vannak, de csak isten adta művész alkotó génusza mellett!

A japánok a hivatalos kiállításon kívül mind a három ipari épületben, a Varied Industries, a Manufactures és a Liberal Arts Buildingben is nagyszabásúan állítottak ki. Sőt ezen kívül még a Transportation épületében is van egy igen díszes japán szalonjuk, melynek fala gazdag színezésű és rajzú brokátszövettel van borítva.

A vegyipar és a kézművesség csarnokában nagyszabású egységes installáció keretében jelentek meg, s különösen a Varied Industries Buildingben képezték ki azt legpazarabbul. Óriási nagy, színezett és faragott díszkapú a központja, melyhez szervesen kapcsolódik két nagy kiállítási helyiség, hol legremekebb iparművészeti alkotásaikat mutatják be. Művészi bronzok, a legváltozatosabb színű patinákkal, az agyagművesség különböző technikájú mesterpéldányai, elefántcsont- és fafaragások foglalnak ott helyet.

E kapú körül helyeződtek el a nagyszámú vitrinák, amelyek térközén egyik részben, szabad polcokon, óriás mennyiségű zománcmunka és kerámiai tárgy van kiállítva, míg a másik udvarban formákban fafaragású és lakkmunkájú használati és dísz tárgyak egész légiói gyönyörködtetik a szemet. Itt vannak ugyancsak az ő díszbútoraik és bronzok, ezüstművü tárgyaik, antimon öntvényeik s azok az ő általánosan ismert, gazdag munkájú, túfestéssel készült selyemhímzései.

Minden szakmában, a kimagasló óriáspéldányoktól kezdve a legparányibb miniatűr-darabokig, úgyszólván minden, úgy a színezés és rajz dolgában mint a

munka szempontjából tökéletes dolgok. Az olcsó vásári árú minősége sokszor éppen oly jó mint a drágább árúé. Úgy látszik, hogy a nevesebb cégek nevüket már náluk is megfizettetik. Sőt ők is megkülönböztetik már a vásári árút az ipari cikktől, nemcsak árban, hanem azáltal is, hogy a tervezőt is megnevezik. Legtöbbször azonban a tervező a mű megalkotója is. Kiváló mestereiknek pedig külön kiállítása van a Fine Arts-ban, valamint itt is.

Ötvöseik közül a legnagyobb mesterük a nagoya-i Ando Jubei, kinek kiállításában egyik darab eredetibb alkotás a másiknál. A legtöbbje zománcozott ezüsttárgy, melyeken a cizellálás mesés finomságú. Öntött és trébelt munkáin többször alkalmaz applikált zománclapokat is, melyeken a különböző színfoltok rétegben, rekeszek nélkül vannak előállítva. Ez azután a rendes rekesz-zománccú munkától — lágysága révén — lényegesen elüt!

Ugyancsak a nagoya-i Hattori Tadasaburó egy finom rajzú, átlátszó violett és vörös zománccú, színaranyból trébelt vázát állított ki, melynek megmunkálása a trébelés non plus ultrája.

Hayashi Hachigacyemon egészen európai modernitású, szép darabokkal szerepel, — Honda Josaburo-nak nagyon szép, nagy aventurin-zománccú vázái vannak, s a kyotói Inaba Hanaho applikált zománccú, öntött, áttörtfalú, ezüst filigrán díszű vázája az ötvös-szakmában a kiállítás legszebb darabja.

A yokohamai Momooi Tatsuó cégnek vannak a legóriásabb zománcozott vázái. Van közöttük 2 darab, mely két méter magas.

Azonban nemcsak nagyok, hanem igen szépek is. Díszök az az ismert fürtös lelógó ajakos virág. Namikawa Sosuke, Tokióból, ugyancsak a rekesznélküli rajzú zománccban remekel, míg Noma Kitaji, Nagoyából, rézalapon alkalmazott, stanzált kis virágdíszek fölé rakott átlátszó zománccú edényekkel ér el igen

szép hatásokat. Ota Jinoye, ugyancsak Nagoyából, nagy ezüst vázákban a leg-tökéletesebben állítja elő a széptüzi, rubinvörös, átlátszó zománcokat. Az ezüst alap vagy domborított vagy vésett. A vésett dísz azonban sokkal érdekesebb és lágyabb, mert a vésetek mélyére rakódó zománc színben sötétebb vörös hatású rajzot ad, mely körvonalaiban igen lágy, míg a trébelt tárgyakkal a túl magas domborulatok néha bántólag hatnak és nem adják meg a szín fokozataiban azt a lágy átmenetet, mint a vésett alapúak.

Sentaro szép chamois - alapú vázái egészen újak a maguk nemében, s az a kevés finom rajzú dísz, melynek halvány tónusai az alap színével majdnem egybeolvadnak, az egészet igen diszkrét hatásúvá teszi.

Ezek a kiállítók volnának azok, az ötvösművészet körében, akik a zománcmunkában valami újat, az ismert sablonosan dekorált vázáktól eltérő dolgokat állítottak ki. Azon óriási számú kiállító között még igen sok van, aki szép és elsőrendű dologgal szerepel, különösen a zománc nélküli ezüst munkákban, valamint a szebbnél-szebb öntvényű és megmunkálású, mindenféle színű, patinájú bronzok között is egész sora van a kiváló mestereknek; legjava azonban mégis a Fine Arts termeiben foglal helyet. Ugyanez áll arra a sok szebbnél-szebb lakkmunkára is, melyek sokasága szintén nagy helyet foglal el!

Bútorok is érdekesek. Típusukban azonban hiába, — azok a legszebbek — melyek az ő igényeiknek és szükségleteiknek lettek megalkotva. Így igen sok a remek fafaragású, lakkmunkával és aranyozással díszített kis szekrényke, valamint nagyon sok a szép paravent, melyek mezői szintén az előbb említett módon vannak díszítve vagy gazdag himzésű selymek töltik azt be.

Azok a modern bútorok, melyeket európai igények számára terveztek, a legtöbbször igen félszegek, vannak azonban szép példányok is, melyek úgy cél-

szerűség mint forma szempontjából jól sikerültek. Az alkalmazott ornamentális dísz azonban legtöbbször igen apró részletű áttört faragás, míg a bútor mezőit rendszeren lakkmunkák díszítik. Legnagyobb hibájuk az, hogy a bútor igen apró helyekre van osztva s ez legtöbbször a nyugodt hatás rovására megy. Székeik közül egy párat bemutatok, igen érdekesek azok a korcsdarabok, melyek barock és renaissance alapon vedlettek át japánivá.

Miután átlag igen kis növésű emberek, a szükséglet tehát az ülést méretben redukálta, míg a támla megmaradván eredeti méretében, az arány eltorzult.

Ezek után áttérek az ugyancsak óriási méretű kerámiai kiállításra, melyben nemcsak a mennyiség a meglepő és lebilincselő, hanem az a számos új hatású és tehnikájú kerámiai tárgy is, mely bizonyítja annak, hogy hiába, a japánok állanak a kerámiai tökély legmagasabb fokán.

Mert bár — akár Sévres, Koppenhága, Berlin, Rörstrand kiállítását veszem — igaz, hogy mindegyikében találom mesteri darabokat, a legkiválóbbak mégis csak a mázalatti festésűek, valamint a folytatott flambée - tárgyak és a kristályos mázúak, míg a mázfeletti festésűek már sokkal hátrább állanak a japánok e fajta munkájánál, s a relief festésűeknél pedig legyen az akár színesfestésű vagy aranydíszű, messze mögöttük maradnak.

A régi stílusú munkák művelői között legmagasabban áll Jabu Meiran, az ő modern Satsuma tárgyaival. A miniatűr kézi festés oly mesterpéldányai vannak itt, melyek a régieknek semmiben sem állanak mögötte. Van közöttük egy kis mély dísztal, melynek belsejében 6000 lepke van geometrikus kompozícióban megfestve. Szabadszemmel hamarosan észre sem lehet venni s csak akkor látjuk, ha figyelmeztetnek rá. A lélekölő munka e türelempróbáját, azt hiszem csak a japán állja meg. S míg e munkák csak virágdíszűek, Takichi

Hotovora ugyancsak a régi stílus legjobb alakos díszű edényeit állította ki. A Buddhista művészet minden díszre alkalmazva van ezeken, s gazdag aranyozású ornamentjei, relief festésű alakjaival nyugodt foltokat alkotnak, melyek a craquelé - alappal érdekes ellentétben állanak.

A nagoyai Takito Manjiro a régit is kultiválja, de új stílusút is hozott. Kőedényen, kőanyagárún, porcellánon a domború és a mélyített metszett díszet alkalmazza, melyek bevéssett ornamentje a nagyrészt egyszínű színes máz alatt, munkáinak speciális jelleget ad.

Legnagyobb mesterük azonban a kiotói Kinkozan. Az ő munkái dominálnak mindenütt, itt is, a Fine Artsban is. Kiállított óriás mennyiségű árújában nemcsak az összes technikák, hanem a legrégibb stílustól a legmodernebbig minden képviselve van.

Kőedény, sós-máz-as-kőagyagárú, porcellán, mázalatti festéssel, mázfelettivel felrakott virágdíszek, áttört, duplafalú edények, emailfestés, aranydíszű magas reliefekkel, valamint bevéssett ornamenttel díszítve. Grés flambéék s szebbnél szebb kristályos mázú edények, melyek, valamint az áttört duplafalú, széles rajzú, virágdíszes edények, teljesen modernnek s a tökély legmagasabb fokán állanak.

Egy másik udvar és vitrina sor, a selyemhímzések és paraventok kiállítása. A kiotói Tanaka a legmesésebb holmival jött, kivülről csak Nomuranak van egy remek paraventja, melynek faragása és színezett elefántcsont virágdíszre igazi műremek! Itt van még Andonak egy ajourzománcú, hatszegletű pávatollas díszű vázája, mely az ajourzománcozás tökélyének utólérhetlen példánya.

A Fine Artsban legszebb darabjaikkal nagyrészt ugyanezen kiállítók szerepelnek.

A Manufactures Buildingben van a japánok szőnyeg- és szövetkiállítása, valamint ott vannak a tapéták, kosárfonó és gyékénynád-munkák, bőrök és nyomtatványok.

A szőnyegekről nem mondhatok sok jót. Megmunkálásuk és anyaguk ugyan kitünő, de egy sem kellene belőlük, mert úgy színben mint rajzban sehogyszem szőnyegszerű! A kosárfonó és nád-munkák között sok a szép és kedves darab, míg gyékénymunkájuk a rendes minőségű. Selymeik, brokátjaik között igen sok remek rajzú mustra van, tapéták már kevésbé tetszenek, míg könyvkötéshez használt nyomtatott bőreik igen szépek. A sokszorosítás legkülömbözőbb technikáit is bemutatják, köztük már a photomechanikai eljárásokat is, túlnyomó azonban még mindig a metszett fadúccal való nyomtatás.

Könyvekből, folyóirataikból sok minden szépet hoztak. Legérdekesebb a „Kokko“ társaság kiadásában megjelent s a vésett fémlemezről sokszorosított, a színes metszetek előállítását tárgyaló könyv, melyben igaz japáni furfanggal kiesztelt 16–20-szoros, egymásra nyomtatott rajzzal és színnel igazán finom hatást tudnak elérni. Ki van még állítva, ugyancsak a „Kokko“ társaságnak Tokióban megjelenő folyóirata, mely havonként kiadott füzetekben hoz szemelvényeket és ismertetést a kelet művészetéből.

Szép két könyv a Tajima könyve, mely a japán művészet válogatott remekait közli igen sikerült reprodukciókban és a Hanshichi Joshikawa kiadásában megjelent fadúcos nyomású, 88 lapból álló könyv, mely a legjava japán ornamenteket közli és így igen kitünő forrásmunka.

Japán után mindjárt Ausztriát kell megemlítenem, nem azért, mintha nagyszabásúan állított volna ki, hanem mert modernitás szempontjából e kiállításon Ausztria szerepel iparművészetével Japán után legkimagaslóbban.

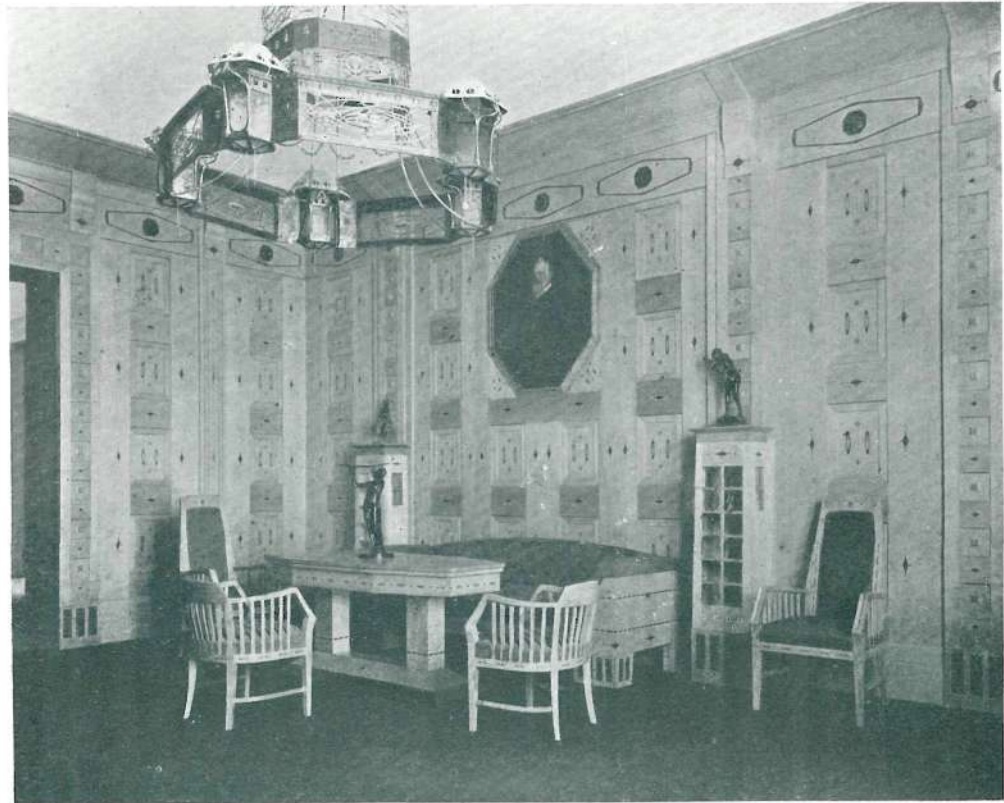
Az osztrák pavillon külsőleg nem valami sikerült alkotás. Sem foltjában, sem vonalaiban nem szép, díszről meg nem is beszélhetünk, mert éppen oly talmi tákolmány rajta minden, mint a kiállítás legtöbb épületén.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

PFISTER ÉS VOGEL
BŐRGYÁROSOK PAVILLONJA.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

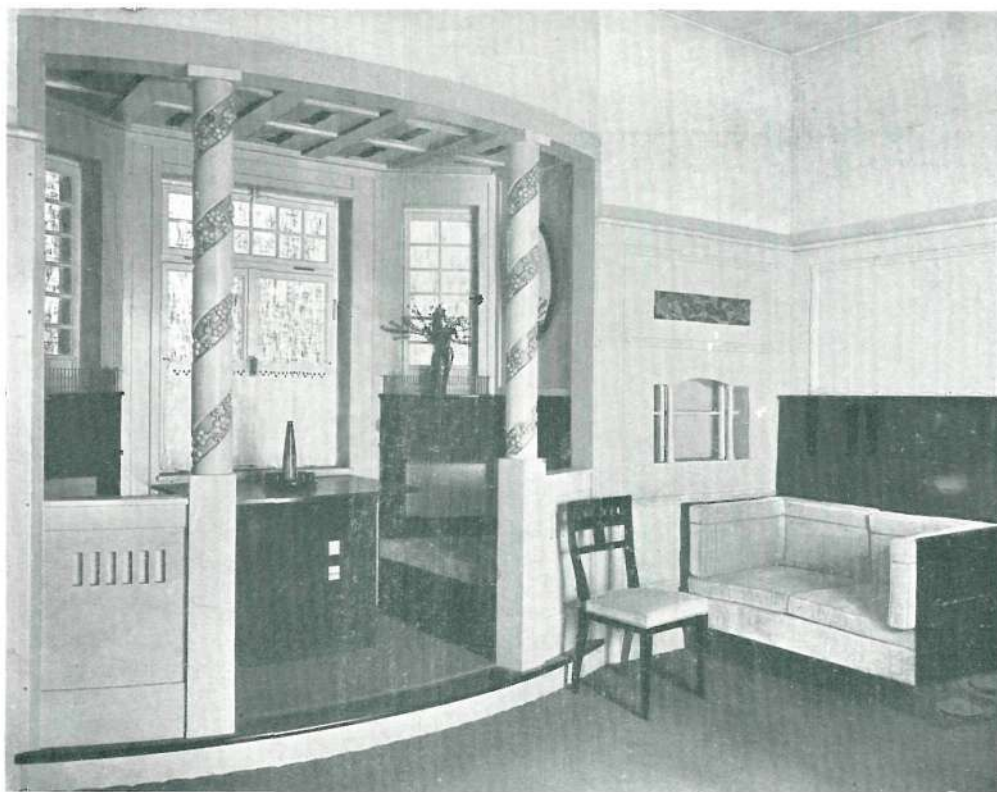

RANK TESTVÉREK FOGADÓ-
SZOBÁJA (NÉMET CSOPORT).

HUBER EBÉDLŐJE. — AZ OPALESCENS ABLAK
CHRISTIANSSEN-TŐL VALÓ (NÉMET CSOPORT).

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

NIEMEYER ÉS K. BERTSCH SZOBÁJA.

(NÉMET CSOPORT).

A MÁGDEBURGI MŰVÉSZEK EGYÜTTES KIÁLLÍTÁSA.

(NÉMET CSOPORT).

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

GRENANDER NŐI FOGADÓ SZOBÁJA
(NÉMET CSOPORT).

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

HULBE HAMBURGI BŐRDISZMŰVES
BŐRELLENZÓJE.

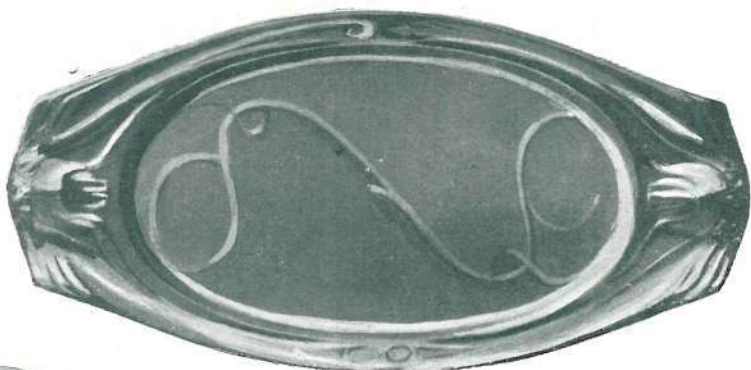
A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

HULBE HAMBURGI BŐRDÍSZMŰVES
KAROSSZÉKE ÉS SZÉKE.

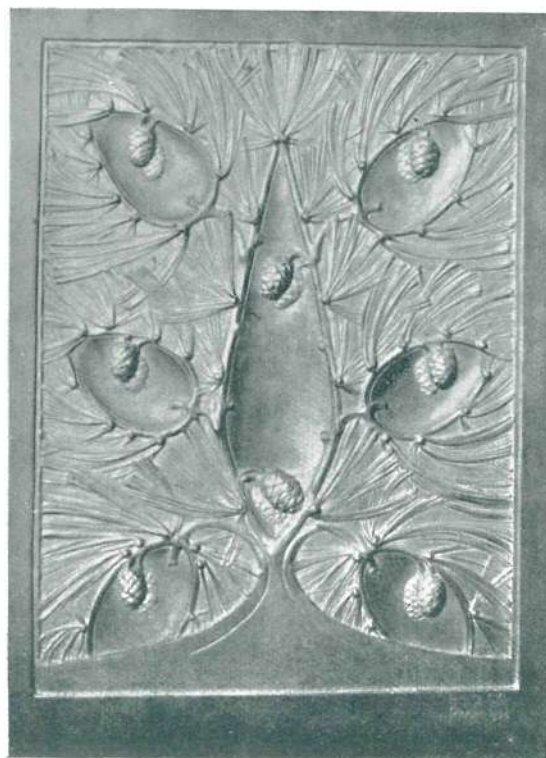

GRENANDER NŐI IRÓASZTALA ÉS SZÉKE. (NÉMET CSOPORT).

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

„KAYSERZINN“ SÜLTES-TÁL, KUPA ÉS BISQUITES-DOBOZ.

ARANYOZOTT ÉS PATINÁLT
BRONZRELIEF.

A PRÁGAI IPARMŰVÉSZETI
ISKOLA KIÁLLÍTÁSÁBÓL.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

STICHLING KÉT KÚTJA
A VARIED INDUSTRIES ÉPÜLETBEN
(NÉMET CSOPORT).

Belseje azonban annál jobb. Igazán finom ízléssel van elosztva és berendezve az a kevés, amit hoztak. Maga az installáció rajzában igen előkelő és minden terme sokkal finomabb, mint a németek összes fő- és mellékcsarnokai.

A bejáró csarnok a legszárazabb; négy nagy felülvilágítású terme azonban, amelyben Ausztria művészszövérségei állítottak ki, igen finom ízléssel van installálva.

Legszebb a „Hagenbund“-é. Sötétszürkésbarna fájú faburkolata szép intarsziával van díszítve s az alkalmazott szövet világosabb tónusa a válogatott festmény-kollekció kitűnő háttéréül szolgál. A terem közepén levő asztal és ülőbútorok igen szép rajzúak s bécsi biederempire-izű vonalai nemes arányúak.

A krakkói lengyel művészek termének installációja is jó, s négy sarkában nagy méretű egyházi színes ablakok kartonjai foglalnak helyet. A cseh művészek terme szintén igen szép s a felülvilágítás vélumának ajour-díszje finom újhatású munka.

Egyszerűbb és szárazabb a bécsi „Künstler-Verein“ terme, színhangulata azonban szintén sikerült. A terem közepén Habsburgi Rudolf lovasszobra áll, melynek sikerült szilhouettje szépen dekorál. Ugyane teremben van kiállítva a festményeken kívül Beethoven egy nagyon is torzonborz maszkja, s a bécsi éremművészek plakettjei és érmei, melyek azonban nagyrészt az akadémikus felfogás bélyegét hordják magukon s hiányzik megmintázásukból az a légység, mely a franciák e művészetét annyira feléjük emeli.

Három helyiségben közlekedésügyi dolgok vannak kiállítva, melyek igen ügyesen hívják fel figyelmét az amerikaiaknak, egyikben Bécs város és környékének szépségére és egy magyarázó térképen az odavezető utakat is jelzik, a másikban panorámákban Ausztria legszebb hegyi vidékeit mutatják be, míg a harmadik a Dunaszabályozás munkájának keretében a folyam szép tájrészleteinek

képeit tárja elénk. Sziklafuró-gépek, viaduktok és hidak miniatúr modelljei a velük kapcsolt statisztikai kimutatásokkal igen jól egybefoglalt és harmonikus érdekes keretben ébresztik a figyelmet, s azt hiszem, nagy hasznára is fog válni Ausztriának, mert e révén az amerikaiaknak sok mindentől tiszta fogalmat nyújtott.

Amúgy is jelentékeny idegenforgalmuknak pedig ez újabb forrása lesz a mi rovásunkra, mert ha mi ez alkalommal szintén ily módon mutattuk volna be hazánk természeti szépségeit s egyes, európai kényelemmel berendezett fürdőhelyeinket, s a mi a fő, Budapestet s annak világvárosi szépségeit, közlekedési vonalait, s egy ugyanily térképen jeleztük volna azt, hogy az út Béctől Budapestig csak négy órányi út, mi is hasznot huzhattunk volna belőle.

Pedig hát nekünk itt sokkal inkább kellett volna áldozni mint Párisban, mert az amerikai turista nép s az erre fordított összeg pedig biztosan meghozta volna búsás kamatait. Főleg pedig azért sem lett volna szabad ennek elmaradnia, mert biz Magyarországról és Budapestről az amerikaiak nagy részének furcsa fogalmai vannak.

Ugyancsak igen impozáns módon mutatják be az osztrákok iparművészeti és állami ipari szakiskoláikat. Egy nagyobb teremben, mely hallszerűen van kiképezve, és egy szép faburkolatú kandalóskiugró középpel bír, az összes állami ipari szakiskolák állítanak ki. Rendezését és tervezését Hammel tanár végezte. Két kisebb teremben, a bécsi báró Myrbach vezetése alatt álló iparművészeti iskola szerepel s egy másikban pedig a prágai iparművészeti iskola foglal helyet, melynek rendezését és tervezését pedig Kotera tanár, a kiváló építész oldotta meg. Mindegyik érdekes és jól rendezett hely, melyben az összes ipari tehnikák legválogatottabb munkái kerültek egybe. Mindegyik nagy haladásról tesz tanuságot s nem a falra agga-

tott rajzokat mutatják be, hanem csupa testté vált, megvalósított tárgyat. Ez a lényeg — ez a fontos — mert addig, míg az iparművészeti iskola, valamint az ipari szakiskolák csak rajzolnak s terveiket az iskola keretében levő műhelyekben nem tudják megvalósítani, addig az mind csak írott malaszt marad, melynek az ipari fejlődésre döntő befolyása sohasem lehet! Mert addig a tanuló mestere soha sem fog hinni az iskolában tanultak gyakorlati értékében, míg ezt nem látja s a tanuló maga sem fog kapni kedvet, ambíciót arra, hogy szakmájában magát képezze! Ha pedig meg lesz adva reá a mód és alkalom, az eredmény is megjő, mert akkor a tanuló nemcsak az iskolában fog dolgozni, hanem sok közülök fel fogja használni szabadidejét is arra, hogy maga elé feladatokat tűzve, azt a műhelyben fokról-fokra fejlődő technikai tudásával meg is oldja. Igaz öröme a munkában csakis akkor lesz!

E kiállítás bizonyítja legjobban ezt. Páris óta az osztrák iskolák nagy része ily értelemben lett újjá szervezve s most először szerepelnek külföldön ily egyseges széles keretben! Ez a kiállítás ipari nevelés szempontjából lefözi az összes nemzeteket.

Szerepelnek benne a gráci, innsbrucki, lemergi, bozeni és salzburgi iparművészeti iskolák, melyek haladása szembeötlő, a bergreichensteini, a murai brucki, a cortina d'ampezzói, kolomeai, grulich, hallstatti, königsbergi, laibachi, tachau, villachi, walachisch-meseritsch-i, wallerni és rakopane-i fafaragó iskolák, a bécsi és a jägerndorfi szövő-iskolák, a bobovai, drossau, gossengrűni, gottesgabi, idriai, laibachi, lusernai, predazzo, proveisi, valamint a bécsi központi himző- és csipkekészítő iskolák, a bechyni, haidai, teplitz-schönau és bécsi kerámiai iskolák, a chrudimi, halleini, horici, laasi kőfaragó iskolák és a turnau drágakő-metsző és csiszoló iskola, a murai brucki, gablonzi, königgrätzi fémipari szakiskolák, az oberleutensdorfi babakészítő iskola,

a karlsteini órás szakiskola, a bécsi kosárfonó-műhely, valamint a grafikai kísérleti állomás. És még ezen kívül, amit elsősorban kellett volna említenem, a bécsi és a salzburgi ipari szakoktatókat képző tanfolyamok kiállítása.

Valamennyi egy cél szolgálatában! Mert nemcsak egyes ipari tárgyakkal szerepelnek, hanem az installáció minden részét az iskolák készítették. Ugyanis, a vitrinákban kiállított munkákon kívül, a nagyterem installációjából Villach, Bozen és Cortina d'Ampezzo iskolái készítették a szép intarsias felületeket Hallstatt, Lemberg, Salzburg, Bozen a faragott farészeket, Königgrätz a kovácsolt vasmunkát szállította, melynek megmunkálása kitűnő. Jeles kivitelű kerámiai fliszek kerültek ki a Teplitz-Schönau-iskolából. Igen szép a Tachau virágtartó. A bejárat melletti vitrinák Chondim és Königsbergből valók, a finom fémapplicációk pedig a lemergi iskolát dicsérik. A falburkoló szövet, valamint a remek portiók a bécsi szövő- és himző-iskola munkái. A márvány kutat és szobortalapzatokat Laas és Horichban faragták, az ajour velum pedig Valachisch-Meseritsch-iskolájának válik dicsőségére.

A vitrinákban a csipkekészítő iskolák szebbnél szebb munkákat mutatnak be, valamint ezekben vannak az ékszer, domborított fémmunkák, zománcok és Haida meg Steinschönau üvegtárgyai.

A terem díszül pedig Bechin és Teplitz-Schönau terrakottái és vázái, Bozen és Hallstatt fafaragású szobrai, a bécsi grafikai állomás reprodukciói, valamint a kosárfonó-iskola munkái lettek felhasználva.

A bécsi iparművészeti iskola előszobáját és termét Hoffmann tanár tervezte. Ez tetszik nekem legkevésbé, mert a túlszögletes stilizálású rajz és a csupa kvadratus forma ridegségével sehogy sem tudok megbarátkozni. Az ablak terve Moser tanár iskolájában lett tervezve, a faragott fakeretek és algrafiák Myrbach és Moser szakosztályaiból valók.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

Érdekes a két fémmozaik mező, mely ugyancsak Moser vezetése mellett lett tervezve és elkészítve. Igen szép darabokat találunk a dr. Linke vezetése alatt levő művészi kerámiai tanfolyam kiállított tárgyai között. Nemcsak szép formájú edények, hanem technikailag is tökéletesek. Négy asztalon pedig érdekesebb rajzok vannak albumba rakva, valamint ugyanezekben láthatjuk az iskolában tervezett és kivitt egyéb sikerült munkáknak fényképeit is.

A cseh iparművészeti iskola szobája nagyon szép, csak a színezett fafaragású cseh leány torzója maradhatott volna el. Igen jó a Kotera által tervezett kandalló, melynek nemcsak a rajza sikerült, hanem az alkalmazott sötétvörös cseh márvány s a körülfogaló patinált bronz-dísz és a válogatott onyx-lemezek színharmóniája is előkelő. Klonek és tanítványainak patinázott több színű ornamentmezői is sikerült darabok s a világító test rajza és kivitele is Kotera tanítványainak válik becsületére. A bútor, a frízek hímzése, valamint a velum áttört, zsinórozott szegélyű munkája Kotera ízléses tervei nyomán Krauth és Kudelka kisasszonyok osztályaiban készült. Az alakos terrakotta reliefek Sucharda tanár modern felfogását és szakavatott vezetését hirdetik, míg Kastner tanítványainak faragott panelljei és szobrai kemények és túlélénk színezésűek.

A vitrinák Sucharda tanár kis plasztikai osztályának terrakotta és bronzmunkáit, Hellmessen tanítványainak szép könyvkötéseit, Kotera csoportjának üvegeit, valamint Novák tanár növendékeinek szép fémmunkáit foglalják egybe.

Az iskolákon kívül az osztrák hivatalos pavillonban még csak két szobaberendezés van kiállítva. Bauer építész és műipari tervező sikerült könyvtárszobája és Plecnik építész szalonja, mely a kiváló és ismert Járay Sándor cég kitűnő asztalosmunkája.

A hivatalos kiállításon kívül még a Manufactures Buildingben, szomszédunk-

ban is van osztrák kiállítás. Ez azonban nem hivatalos. Nagy helyet foglal el, de nem egyéb, mint osztrák iparosok vására, mely műipari szempontból csak egy-két kiállító révén kerülhet bíráló alá.

Anglia kiállítása igen szétszórt és sehol sincsen egységes terv szerint művésziesen kiképezve. Kiállítása elég nagy ugyan, de nem oly méretű, aminő lehetne, ha komolyan készült volna reá és megjelent volna gyarmatainak pazar művészetével is. Csupán szépművészeti kiállítása az, mely legalább jól van rendezve és képet is ad Anglia művészetéről. Az iparművészet azonban ott is szegényesen van képviselve. A hivatalos főépület a londoni Kensington-téri „Orangery“, melynek nemcsak külseje, hanem a belső oszlopsor és magas faragott faburkolata is hű másolat. Anna királyné stílusában épült, míg az előtte lévő súlyesztett kert Elisabethan-stílusú virágágyai mindig ékes színpompájú növényekkel voltak megrakva. Az épület belsejében 4 terem rendeztek be, melynek stílszerű régi és másolt bútorait a londoni Trollope & Fia cég szállította. Az egyik terem Anna királyné stílusában épült meg, melynek bútorzatában a legszebb magántulajdonban lévő jellegzetes darabok hű másolatait állították ki, köztük három eredeti régi példányt is.

Az egyik egy igen finom, szép szekrény, marqueterie munka, szépen berakott virágos mezőkkel. A másik 2 darab consolos asztal, jól faragott fejdíszekkel. A legérdekesebb szoba azonban az ezután jövő, mely Adams stílusában van kiképezve és legtöbb darabja eredeti régi munka. Igen szép rajzú karosszékek satinfából, régi selyembrokát huzattal, egy páratlan szép Sheraton íróasztalka, régi bronz falikarok, girandoleok, régi Wedgewood vázák, valódi Nankin-porcellán és szép munkájú trébelt Sheffield-tálcák díszítik a szobát, melynek nemcsak rendezése, hanem hangulata is előkelő. A Georgian-stílusú teremben is szép tárgyak nyertek elhelyezést, rendezése azonban korántsem oly jó, mint az előbbi

kettőé, különösen a nehézkes rossz rajzú tálaló asztal rontja nagyon a harmóniát.

Van benne két nagyon kedves Chipendale porcellán-szekrény, melyek azonban nem eredetiek. Jó a régi óra- és egy ebédlőasztal, valamint a székek is autentikus régi darabok.

A legutolsó terem Elisabethan-stíli, melynek mennyezete gazdag stuccomunka, falai pedig a beépített kandallóval egyetemben magas faburkolattal bírnak, s nemcsak ezeket a részleteket, hanem a bútort is ugyanazon stílus legszebb darabjai után másolták.

A Fine Arts-ban több mindenfélével szerepelnek, legszebbek azonban az írott és rajzolt könyvek, valamint azok kötése, a melyek nagyrészt kézi aranyozásúak. Zománczott ékszerek közül is akad egy-néhány, melynek rajza és megmunkálása jó, legtöbbje mégis igen primitív és túl-naiv. Szépek a himzett szövetek és néhány alakos szőnyeg, legjobbak azonban a kerámiai tárgyak, melyek között nem egy tökéletes magas tűzű, folytatott mázú szép darab van. A majolika fliszek is szépek, sötét, mélyszínű mázaik alatt a jó rajz is nagyban emeli a hatást. Üveg-edényeik nagyon is a régi római és velencei üvegeket juttatják eszünkbe, a bútort pedig egyetlenegy darab három-ajtós, szürkére pácolt jávorfa-szekrény képviseli, melynek rajza szép ugyan, de kivitele gyenge, különösen a fémintarsia lehetne pontosabb kivitelű.

A Varied Industries Buildingben szerepelnek bútor tekintetében a legjobb dolgokkal s ugyancsak itt állítottak ki Anglia leghíresebb kerámiai vállalatai.

A Waring és Gillow-cég szereplése a legkimagaslóbb. Egy egész angol otthont mutatnak be, s azon kívül a jobbnál jobb angol bútor egész seregét. Legjellegzetesebb a szobák között a biliárd-szoba, és a háló-szoba is kedves hatású, bár modernnek nem mondható. A gyermek-szoba már inkább az, s különösen színben van finoman összeállítva. Kár, hogy oly igen sötét helyet kapott,

s hogy e miatt lefényképezni nem lehetett, miért is csak rajzát küldhettem be.

Birch Co Ltd-cégnek is nagy a kiállítása, butoraik közül azonban csak egy-néhány tetszett nekem, közöttük egy igen finom kis könyvszekrény. Annál jobbak azonban ülőbutorai; kényelmes karos bőrszékei leleményesen vannak párnázva, és a színes bőröknek egymásra varrásával jó rajzú díszeket tudnak előállítani.

A kerámiai cégek közül a Royal Doulton-cég kiállítása foglalja el az első helyet. Legjobb árúja a mélytűzű rézoxydulos vörös folytatott mázú. Hasonlít a Zsolnayéhoz, annál azonban sokkal mélyebb sötétvörös. Az ornamentdíszűek terveit Anglia legkiválóbb iparművészei rajzolták, s igen tipikusak. Nagyrészt formázottak, s kiemelkedő konturjaik között a rajz különböző színű mázzal van kitöltve. A domború díszűek, valamint a mázfeletti festésűek nekem nem tetszenek, úgyszintén terrakotta árújak sem.

W. Hovson Taylor, birminghami cég, Ruskin árúja nemcsak tehnikailag tökéletes, hanem folytatott színes mázainak színharmoniaja és edényeinek formája is nagyon szép.

C. H. Branam, barnstaple-i, Wardle & Co hanley-i és a clevedoni Elton árú, igen rokon vonású. Sgraffittós, majd magas reliefű engobeos díszű edényekkel szerepelnek, melyek közül Elton edényeinek formája és díszjeinek rajza a legváltozatosabb és legművészeibb.

C. Wooliscroft & Son hanley-i cég ornamentes fliszai között, sok szép és jó rajzú darab van, a straffordshire-i Johnson testvérek pedig oly remek színűeket állítottak ki, a minőket én árnyalatok tekintetében eddig sehol sem láttam. Gazdag színsorozatuk, valamint repedésmentességük, kivitel, dolgában is valamennyi fölé emeli azokat.

Legvégül Minton wedgewood reliefű edényeit említtem fel, mert bár utánzott, de jól megmintázott alakjai igen szépek s a porcellán minősége is kiváló.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

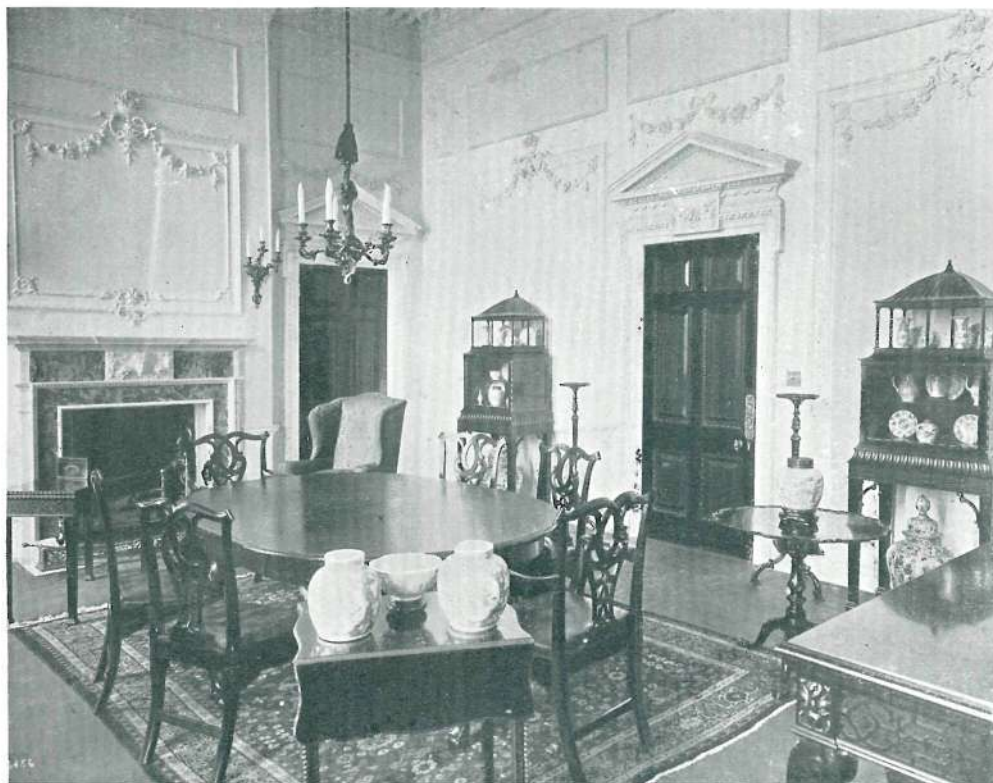
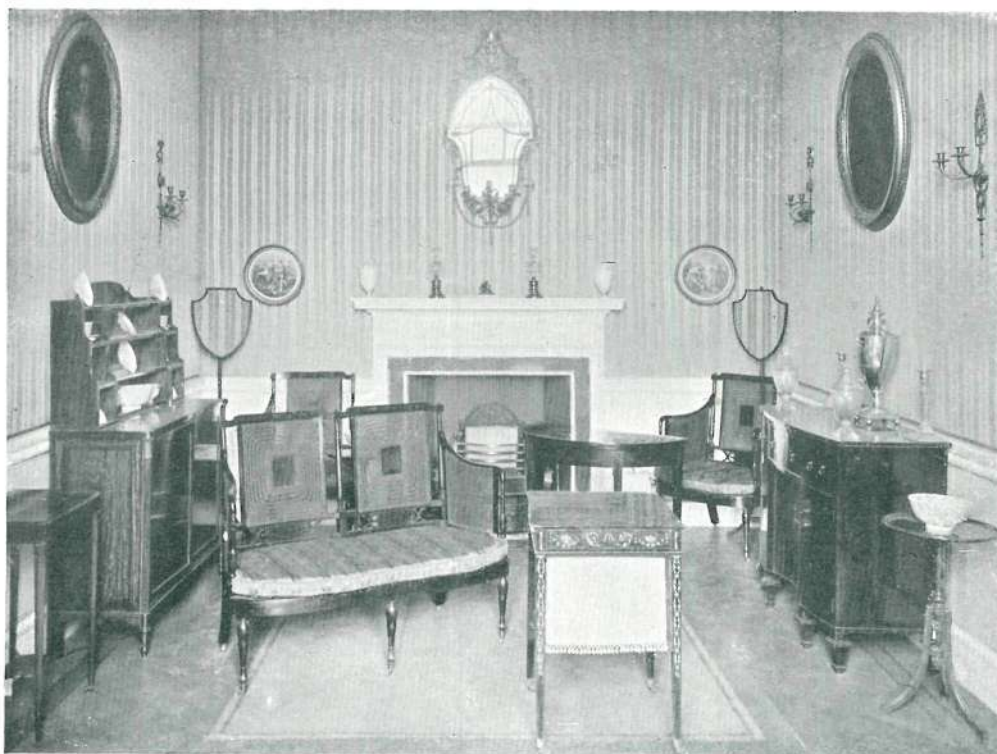
A ROYAL DOULTON-FÉLE
ANGOL GYÁR DÍSZEDÉNYEI.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

WARING ÉS GILLOW BILLÁRD- ÉS
HÁLÓSZOBÁJA (ANCOL CSOPORT).

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

„ADAMS“- ÉS „GEORGIAN“-STILŰ SZOBÁK
AZ ANGOL CSOPORTBAN.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

A BÉCSI „HAGENBUND“ KIÁLLÍTÁSA AZ OSZTRÁK PAVILLONBAN.

BAUER KÖNYVTÁR-SZOBÁJA AZ OSZTRÁK PAVILLONBAN.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

Régi angol Sheffield ezüst tárgyakból is nagy kiállítása van itt egy angol kereskedőnek, melyek közül nem egy a régi angol ötvösművészet legjellegzetesebb példánya.

Még a szövetek és csipkék kiállítását is fel kell említenem, mert közülök sok igen szép modern rajzú. A dekoratív szövetek, brokátok és nyomtatott díszű pamutbársonyok legjavát Turnbull & Stockdale, H. Lee, J. O. Nicholson és a Liberty & Co cég állították ki.

Szép csipkemunkával jöttek a convent nővérei, a „Donard“ háziipar egyesület, a csipke-iskola, de mégis legérdekesebbek azok a munkák, melyek az angol királyné kezdeményezésére alakult egyesület kiállításában foglalnak helyet. A régi angol és ir csipkéket akarják vele újra divatba hozni, s vele a népnek kenyeret adni.

A könyvek között legérdekesebb gyűjtemény a British múzeum és más angol gyűjtők régi könyveinek kötésmásolatai. Szép könyvkötéssel szerepelnek még Zaehnsdorf és a glasgowi Mac Lehosé & Sons, valamint Cedrik Chivers, az ő kézi festéssel díszített alapú vellum kötéseivel, továbbá az oxfordi egyetem is szép példányokkal gazdagítja e modern és kivitel szempontjából kiváló gyűjteményt.

A művészi reprodukció minden ága jól van képviselve. Rézkarc, mezzotintó, acélmetszet, litografia és heliogravure, valamint a színes fotomechanikai eljárások reprodukcióit mutatják itt be Anglia legjava cégei és társulatai. A „National Pictures“, valamint a „The Magazin of Art“, a modern festmények és iparművészeti tárgyak remek színes fényképi másolatait adja a legjobb nyomással.

A maga nemében egyedüli e kiállítás az angol királyok pecsétgyűjteménye. Offá-tól 790 A. D. a Mercianok királyától kezdve, egész Viktoria királynőig, valamennyi uralkodó okmány-pecsétje képviselve van s stílusában egyik érdekesebb a másiknál.

Az oktatás és nevelésügyi csarnokban Anglia kiállítása szintén igen hézagos, s

a helye sincsen jól installálva. A nemzeti verseny „National Competition“ pályamunkái közül kevés tanítványmunka van csak kiállítva, melyek közül a csipke-és tapéta-tervek a legszebbek. A glasgowi „School of Art“ szövetszövetminterajzokkal, ruhatanulmányokkal, domborított réz-és emailmunkákkal szerepel. A „Royal Salford Technical Institute“ régi ötvös mesterművek galván másolatait, régi fafaragványokat s XV. századbeli olasz sgrafittós tányérok kitünő másolatait mutatja be, a „Royal College of Art“ pedig nagyon szép tapéta-terveket hozott. Túlnyomó azonban a rajzok kiállítása, a céhiskolák nem állítottak ki, kivitt tárgyakkal csakis két magániskola jött, a „Craft School“ és „Bethnal Green“ iskolája. Mindkettőben jó a vezetés és az ipar legtöbb ágában jó rajzú és kivitelű darabokkal bizonyítják szakavatott mestereik helyes útmutatását.

Anglia után joggal beszélhetek a magyar kiállításról. Nem méreteinél, hanem belső tartalmánál fogva. Már csak iparművészeti kiállításunkról szólok, mert a többi sokkal jobb ha elmarad és egyáltalában nem kap hivatalos jelleget, mert így csak szégyenkezhetünk érte. Szerintem, ha „Magyarország“ hivatalosan szerepel, önálló pavillonja nem maradhat el.

Nem kell azért oly nagyszabásúan részt venni, mint azt a párisi kiállításon tettük; de épen azért, mivel akkor megkezdettük önálló szereplésünket, többé elmaradnunk nem szabad. Különösen akkor nem, ha Ausztria is kiállít. Elég, ha életjelt adunk magunkról. Egy szétszedhető vasszerkezetű pavillon modern keretében összesítve iparművészetünket és a képzőművészetet, Budapest székesfőváros kiállítását, iskoláink legjavát, közlekedésügyünket, gépiparunk legkimagaslóbb előmeneteleit, boraink javát s exportképes mezőgazdasági cikkeinket bemutatva, sokkal kisebb összeggel, mint a párisi volt, pregnáns képet nyújthatunk Magyarországról.

A magyar iparművészeti társulat a „Manufactures Bildungben“ kapott 600 négyszögméter helyet. Ezen terveztem és építtettem meg azt a négy tornyos magyar udvarházat, melynek udvara és helyiségei kiállított iparművészeti tárgyainkat ölelik fel.

Egy kissé szűken bár, de minden jó elhelyezést nyert. Legimpozánsabb Zsolnay kiállítása, kinek szép és művészi árúja közül a vörös rézoxydulos mázú és díszű tetszett a legjobban. Bachruch is igen gazdag, szép kiállítással szerepel, bemutatván benne az ötvösművészet legkülönbözőbb technikáit. Öntött és cizellált használati és dísz tárgyak, trébelt ezüst-tálak s a zománcozott bonbonnierek és vázák, kazetták egész sora gyönyörködteti a nézőt.

Vele szemben van Róth Miksa előkelően installált mozaik kiállítása, melynek legremekebb darabja a már itthon kiállított és Ő felsége tulajdonát képező Madonna. Nagy kár azonban, hogy festett és opalescens ablakai közül nem állított ki semmit, mert ez ága az iparművészetnek igen gyéren volt képviselve.

Utánuk Dekáni Árpádot említtem fel, a ki itt halasi csipkéivel nagy sikert aratott, s mondhatom, e szakmában első helyen áll. Szép rajzú, finom kivitelű csipkéi nagyon tetszettek, kár, hogy női csipkegallérokat nem hozott, mert annak lett volna kelendősége. Jungfer és Forreider és Schiller remek vasmunkáinak is sok bámulója akadt s műveikkel becsületet szerzettek a magyar névnek. A kerámiát még Fischer Jenő és Emil, Vögerl G. Ágost és a Kossuch-cég képviselték méltón. A Kossuch-cég üvegjeinek legjavát küldötte, Vögerl árújából pedig japánok vettek meg több darabot. Az udvarban nagy helyet foglal el a kereskedelmi részvény-társaság háziipari kiállításával, s benne a magyar háziipar legjava termékeit mutatja be, melyek nagyrésze vevőre is talált. Itt van még Mirkovszkyné égetett bársonya, Fischhof, Tull és Belmonte bőrmunkája, vala-

mint Tarján, Rapapport és Wisinger zománcozott ékszerei és dísz tárgyai és Sovánka szebbnél-szebb maratott üvegedényei, Steiner domborított rézmunkája és Levish faragott templomi alakja.

A homlokzatot Kriesch Aladár sikerült freskója díszíti, melynek gazdag színhatású kalotaszegi alakjai nagy érdeklődést keltettek.

Benn az épületben Undi S. Mariska kedves és művészi gyermek-szobája tetszett nagyon. Faragó vadgesztenye díszű szekrénye is szép darab, valamint Vukovits és Kaufmann kis szalonszekrénye is kítűnő kivitelű. Simay ebédlője a legjobb asztalos-munka. — Kissling lámpáinak, csillárjainak és sárgaréz bronzainak legjobb darabjaival van képviselve. Kovalszkyné, Kabayné és a pozsonyi szövőiskola szebbnél-szebb szőnyegeteket állítottak ki, Haraszi bronzai pedig szép patinájú, jó kivitelű munkák. Schmidt Miklós egy remek faragású, saját tervezésű, kítűnően sikerült ékszerkazettával szerepel, Schmidt Miksa az ismert lakásberendező cég történelmi stílus szalonbutorok jó darabjait mutatja be, s a Hallban van még Menyhért Miklós jó úriszoba szekrénye és székei; Pálincás Béla egyes butordarabjai elszórva nyertek elhelyezést. Az ács munkát a Gergersen-cég készítette el megfelelőleg a dekoratív festési munkát itt, valamint a Fine Artsban, embereivel Kurbel Bálint végezte el szépen. Kár azonban, mint már említettem, hogy a székesfőváros, valamint az ipari szakiskolák kiállítása elmaradt, mert azzal még e keretben is elférhettünk volna. Miután a Fine Arts három termét a küldött képek meg egy sorban akasztva sem töltötték meg, az amerikai képzőművészeti osztály feje, Halsey C. Ives, egyik termünket csak oly feltétel mellett hagyta meg, ha oda iparművészeti tárgyakat helyezünk.

Így azután két vitrinában Zsolnay és Sovánka legszebb darabjait, Schmidt Miklós ékszerkazettáját, Dekáni legyezőjét és néhány csipkét, valamint Tarján

ékszereiből néhányat és serlegemet fenn helyeztem el. A falakra Kriesch szőnyegeiből kettőt függesztettem fel. Wiegand szép ebédlőszekrényét, valamint Fischhof két paraventjét a fal mellé állítottam s Rapaport zománcos edényeiből is kiraktam kettőt. Talapzatokra bronzainknak legjavát tettem s így kerültek ide Telcs, Damkó, Radnai és ifj. Vastagh György szoborművei, melyeket Haraszi öntött és patinázott meg sikerülten. A terem közepén Margó Ede „Munka“ című alakját helyeztem el, melyet Steiner Ármin és Ferenc domborítottak ki rézben. Betlen Gyula szappanfúvó kis fiúját, valamint szépen mintázott asztali virágtartó díszét Wiegand ebédlő szekrényére tettem, s a falon azok a festmények maradtak csak meg, melyek a másik két teremben már nem voltak elhelyezhetők. A termék ornamentális frizeit pedig én terveztem meg.

Svédország hivatalosan is szerepel egy jómódú farmer házával. Érdekes az, hogy nem állami pénzből, hanem gazdag svédek adakozásából jött létre. Főrésze három teremből áll, oldalrészeit pedig nyitott folyosó köti azzal egybe. A termék nem valami fényesen vannak dekorálva. Közepén egy öregstílű kandalló nyert elhelyezést, a két oldalsó helyiségben pedig nagy asztalok körül kényelmes karosszékek és svéd lapok egész tömege áll az olvasó rendelkezésére. A falakat Oszkár svéd király és családja arcképei díszítik, az egyes ablakfülkékben, valamint talapzatokon Rörstrand és Gustavsberg kerámiájának legjobb darabjai díszelnek. Boberg, a híres svéd építész tervezte, a rendelkezésre álló kis összegből azonban nem volt alkalma valami érdekesebb tervet megvalósítani. E helyiségek amúgy is csak reprezentacionális célokat szolgáltak, s a megnyitás ünnepe után az Amerikában élő svédek találkozó helye lettek. A svédek ezenkívül még a „Manufactures Buildingben“ szerepelnek kerámiájukkal, fémmunkáikkal, faragott és

szövöttes háziiparukkal, valamint a közoktatásügyi csarnokban is igen áttekinthetően rendezett csoportjuk van, melyben ipari szakoktatásukat és iparművészeti iskolájuk munkáit mutatják be s az angolok után modern irányú magas színvonalon álló rajzoktatásukkal, közvetlen ők jönnek számba.

Sok jó rajz és kivitt tárgy bizonyítja törekvéseik sikeres voltát s a fejlődő generáció szaktudásával Svédország iparának nagy szolgálatokat fog tehetni.

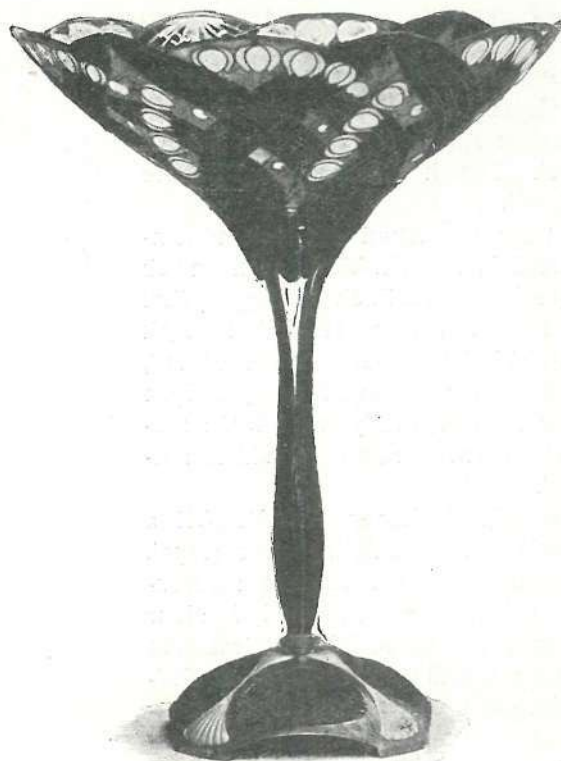
A Manufactures Buildingben három gazdag csoportban mutatják be tárgyaik legjavát. Igen egyszerűen vannak installálva; de kitűnő kerámiájukkal nagy közönséget tudnak odavonzani. Legszebben Rörstrand állított ki. Finom rajzú, mázalatti festésű porcellánja általánosan ismert magas művészi fokon áll. Plasztikus díszű, fekete alapú, valamint hamvas gyöngén áttörtészélű és kristályos mázú edényein kívül újat semmit nem hozott.

Gustavsberg experimentál. Bekarcolt és kivésett alapú zöldes porcellánján kívül igen szép, naiv, egyszerű festésű engobefestékekkel kezelt új áruval jött. Az érdes alapon végighúzott ecsetvonások lágy rajzot adnak s az ez úton készült darabok elütnek minden eddigi faience technikától.

Lusteres mattfényű edények túlfémkarakterűek, formáik között azonban sok a szép minta. Gobelinek és függönyöket Svensk és Nordiska stockholmi cégek állítottak ki. Minőségük és rajzuk kitűnő, és különösen áttörtészélű függönyeik igen érdekes hatásúak. Selymeik szintén szépen mintázott, modern rajzokkal tűnnek fel.

A norvég Andersen Kristiániából a Varied Industries buildingben szerepel. Elsőrendű ezüstárúja teljesen modernrajzú, valamint mesés tőkélyű ajour zománcozása is a franciákat határozottan felülmúlja s Andóval versenyez az elsőség pálmájáért. Maguk a japánok is megbámulták s valóban nehéz a mérleget hová billenteni.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLITÁS

ANDERSEN CHRISTIANIAI ÖTVÖS
FAGYÓNGYÖS DÍSZŰ Æ-JOUR ZOMÁNCOS
CSESZÉI ÉS LÁMPÁJA.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

A PRÁGAI IPARMŰVÉSZETI ISKOLA
KIÁLLÍTÁSA AZ OSZTRÁK PAVILLONBAN.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

VIRÁGVÁZÁK GRÉS,
MÁZALATTI DÍSZSZEL.

KINKORON SOBEITÓL
(KYOTO).

JAPÁN MODERN
SÍKDÍSZÍTMÉNY.

A „SHIU BIJUTSUKA“
HAVI FOLYÓIRATBÓL.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

REKESZZOMÁNCOS
VÁZÁK.

ANDO JAMBEITŐL
(JAPÁN).

JAPÁN MODERN
SÍKDÍSZITMÉNY.

A „SHIU BIJUTSUKA“
HAVI FOLYOIRATBÓL.

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

RÉZZOMÁNCOS VÁZA.

ANDO JAMBEITŐL.

SZIVARDOBOZ EZÜSTBŐL
REKESZOMÁNCOS MUNKÁVAL.

ANDO JAMBEITŐL.

Hollandia hivatalos pavillonja egy kis hollandi házacska másolata. Belsejében mindössze három helyiség van, melyben kereskedők igyekeznek nagy áron az amerikaiak nyakába sózni mindenféle kétes holland régiséget, melyek közül egy pár domborított fémmunka, valamint néhány csempe tál és váza eredeti régi Delft-darab. Egyik helyiségben pedig, mint már említettem, Rembrandtnak az amsterdami múzeumban levő híres „Éjjeli őrőség“ című képének rossz másolatát mutogatják beléptidj mellett.

A Fine Artsban a franciák után Hollandia állított ki iparművészeti munkákat a legnagyobb méretben s remek rézkarcok, litografiák, könyvkötés, kerámia, üvegfestés, bútor, szövet, szőnyeg bizonyítja modernitásuk magas fokát.

Israels, Zilcken, Koster, Kramer szebbnél-szebb rézkarcai és Havermann jeles litografiái a legjobbak a sok közül. Lebean, haarlemi, Wormser, amsterdami kiállítók gyönyörű könyvkötésekkel szerepelnek. Nienhnis és Jansen tervei után készültek a „De Distel“ amsterdami kerámiai gyár szebbnél-szebb berakott-díszű edényei. Mendesda Costa, amsterdami szobrász sajátkészítményű alakjai már Turinban is feltűnést keltettek. Lenn a Varied Industries Buildingben csak a három hollandi kerámiai gyár állított ki iparművészeti szempontból számbavehetően, a többi kiállító csak olcsó vásári portékával szerepel. A rosenburgi királyi porcellángyár kiállítása nagyméretű. Festett, mázfeletti és mázalatti díszű edényei közül igen sok szép és eredeti formájú darab van, vékonyfalú porcellánja pedig a gyár speciálitása. „De Distel“ cég világosalapú inkrustált-díszű edényeinek nemcsak tehnikája, hanem rajza és formája is igen eredeti. Turinban szerepelt legelőször, s azóta tehnikája jelentékenyen javult. A harmadik a delfti gyár, mely a régi minták utánzataiból él. Vannak újabbfajta mintái is, azonban azok közül is az egyszerű kék decorok a legjobbak. A többszínűek

nem tetszenek, a foltnélküli vonaldísz nem is alkalmas arra, s mihelyt a rajz közei színesek, azonnal a roueni kerámia jut eszünkbe.

Dánia szintén a Varied Industries Buildingbe került. Nem nagy a hely, a melyet elfoglal, de a kopenhágai porcellán, valamint Kähler nästvedi lusteres és sgraffittós kerámiaja azonnal szembeötlenek. A kopenhágai királyi porcellángyár szebbnél-szebb mázalatti festésű tárgygyal szerepel, s nagyon érdekesek újabb kísérletei, melyek között a kobaltkék craqueléporcellán, valamint kristályos zinkesmázú porcellánedényei a legszebbek. Különösen szép és rendkívül sikerült darabjuk egy nagy váza, melynek acélszürke alapján kristályoknak kellett volna képződnie. Csak a központja fejlődött ki színben, azonban kettőstónusú, egészen elütő kék színekkel idézett elő, melynek artistikus hatása a maga nemében egyedüli.

Jók még az Alumínia kopenhágai faiencegyár használati edényei. Kedves formákon jó modernrajzú mázalatti díszei vannak s nagy keresletnek örvendenek. Hertz, Michelsen és Ballin ötvösművekkel és ékszerekkel szerepelnek, melyek közül legjobbak Michelsen porcellán-edénymontirozásai, melyeknek keltastilű rajzait dán művészek tervezték. Kähler nästvedi lusteres és sgraffittós edényei is nagyon szépek, különösen a mattmázúak azok, melyek egészen eredeti jellegűek.

Jensen lámpaállványai, kazettái és rámai berakott famunkával készültek. Sajátos háziiparszerű munka jól megcsinálva, tervei közül azonban csak egy-kettő mondható sikerültnek. Illum himzéseinek java hamar elkelt. Nemcsak a szép kézimunka válik dicséretére, hanem eredeti dánjellegű rajzai is.

Belgium nagy vasszerkezetű pavillonjában nemcsak az állam, hanem az összes ipari szakmák kiállítói egységes installáció keretében jelentek meg. Csak képzőművészetük szerepel külön a Fine Arts-

A KOPENHÁGAI KIR. PORCELLÁNGYÁR
MEDVÉS ASZTALDÍSZE.

ban. A pavillon azonban sem külső, sem belső megoldás szempontjából nem mondható jónak, sem szépnek. Kívül rossz arányai hatnak bántólag, benn pedig az egyes elosztott helyiségeknek deszkákból fűrészelt gilisztavonalú áttört installációja zavar a festett díszszel épenséggel nem harmonizáló irányával. S bár az egész modern akar lenni, ezen díszek nagyon is különböző minősége azt teljesen elrontja. A kiállítók társasága még vegyesebb, a rendezés pedig kritikán aluli.

Az állami iskolák kiállítása igen gyenge, az ipari szakiskolák kiállított rajzai között pedig oly ósdi másolt rajzokat láttam, hogy ennek révén szakoktatásukról sem

alkothatok valami fényes képet. Négy szobájuk közül szintén csak kettőről érdemes beszélni. Az egyik a XVI. századbeli flamand ebédlő az egész kiállításuk fénypontja. Ezenkívül még Serrurier egy ebédlője érdemel említést, ennek azonban a színezése, mely vörös és sárga színekben van tartva, oly szerencsétlen és alkalmazott díszének mérete is túlnagy lévén, a különben jórajzú bútorok nem jutnak érvényre.

Még a csipkékről teszek említést. Legrand brüsszeli csipkekollekciója a legérdekesebb. Szebbnél-szebb rajzú holmi van kiállítva, köztük egész serege a velencei valenciennes fajtának s van között-

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

EGY FLAMAND EBÉDLŐ A XVII. SZÁZADBÓL
(BELGA CSOPORT).

tük néhány remek point-lace munka is. Ötvösmunkáik között néhány egyházi darab szép csupán, bronzaik jók, a legszebbek a Fine Artsban szerepelnek; kerámiájuk szintén igen szegényesen van képviselve. Mázas kőedényeik között Vermciren Coche hozta a legjobbakat, valamint fliszai is szépek.

Kína hivatalos pavillonjául Pu-Lun herceg nyári lakát választotta. Azt másolták le, s berendezése is az utolsó darabig eredeti kínai bútor és dísz tárgy. Középen van nagy fogadóterme, melynek lámpadíszei, sárkánydísű faragott oszlopai, fali himzett szőnyegek mind igen érdekes darabok s teljes képet nyújtanak egy előkelő kínai otthonáról. A Liberal Arts Buildingben nagyarányú ipari kiállítással szerepelnek. Óriási nagy, mesés gazdag faragású vitrináikban munkáik

legjavát állították ki. A legrégebbi tárgytól a legmodernebbig képviselve van majd ott minden szakmájuk. Múzeum benyomását keltik az emberben s a kereskedők, kik e kiállításon szerepelnek, óriás összegeket is kérnek minden valamire való darabért. Lehet, hogy a végén majd ők is olcsóbban adják. Mert eddig vajmi keveset tudtak eladni.

Bronzaik és zománcozott tárgyaik között remek darabok vannak, melyek megmunkálásánál azonban óriási a különbség a régi és az új darabok között. S hogy e technikákban beállott hanyatlást megátolják s hogy újra jeles iparosokat nevelhessenek, a kínai császári kormány egész modern ipari szakiskolákat rendezett be, hol szakavatott elsőrendű erők vezetése mellett nevelődik az új generáció. Ők is kezdenek civili-

zálódni s e kiállításon máris szerepelnek egy iskolájukkal. A pekingi ipariskola nemcsak szép bronz- és zománcmunkákkal szerepel, hanem kiállított szebbnél-szebb selyemszövetet is, és a japániaknál sokkal jobb szőnyegeket, igen érdekes nádfonatokat, valamint ezüstmunkákat is. Ez azonban a leggyengébb. Óriás mennyiségű porcellán és faragott paravent és bútorral szerepel a legtöbb kiállító s a kínaiaknál is vannak remek faragású elefántcsontmunkák s mindenféle jáspis és más nemesebb kőből faragott műtárgyak, szebbnél-szebb lakkmunkák, melyeknél azonban a régi darabok szintén jobb stílusúak s minőségben is az újak felett állanak. A kínai kormány ezenkívül sok mindenféle modellel szerepel, melyek mezőgazdasági, háziipari berendezéseik sajátosságait mutatják be és igen tanulságosak.

Olaszország szereplése szintén nagyon is vásári. Van ugyan hivatalos pavillonjuk, mely azonban igen gyenge tákolmány s nemcsak hogy külseje szánalmas rossz, belsejének teljesen kopár falai is szomorúan, festetlenül meredeznek, aljában pedig szerteszét hevernek Pompéji és Nápoly mindenféle imitált patinás régiségei. A Varied Industries, valamint a Manufactures Buildingben, kiállításuk nagy helyet foglal ugyan el, nem egyéb azonban vásárnál. A választék óriási, kezdve a legrégebb bronz- és bútorholmitól a legmodernebb édes márványszobrokig, mindenfélét találhatunk benne. A bútorok nagy része, valamint a bronzok, mindmegannyi imitáció.

Kerámiájuk szintén a legrosszabb olcsó holmival van képviselve, ékszereik pedig a legsablónosabb korall- és mozaikárú. Legjobb kiállításukban a selymek 2 vitrinája. Az egyik, amelyben a nyerselymek vannak, szép faragású, modern szekrény, a selyemszövetek és brokátok pedig egy igen finom rajzú, teljesen modern kovácsolt vasszekrényben vannak kiállítva, melynek felső áttört díszében tervezője opalescens üveget alkalmazott

leleményesen. Ez a két szekrény kiállításuk óázisa, a többi csömörlésig jól lakat minden olasz holmival. Nem úgy vélekednek azonban az amerikaiak!

Az összes nemzetek közül az olaszok csapták a legjobb vásárt. Imitált holmijuk nagy keletnek örvendett s az olaszok ügyes számíttással gondoskodtak arról, hogy mindenféle pénztárcájú látogató számára legyen eladó holmijuk. Garasos souvenir és a legdrágább faragott munka százával állott készenlétben s az amerikaiak tényleg az olaszok színpompája és gazdag faragású imitált holmija tetszett a legjobban.

Különösen a márványszobrokból adtak el rengeteget. Egyes darabokat 30—40-szer utánrendeltek.

Az eddig említett idegen államokon kívül még Sziám, Perzsia, Portugál, Oroszország, Bulgária és Svájc is szerepelnek. Iparművészeti szempontból kiállításukat szintén csak úgy futólag és általánosságban írhatom le, mert installációról, modernitásról, iskolákról nem beszélhetek. Sziám és Perzsia kiállítása csakis régi nagyságról regél. Perzsia remek régi szőnyegei, köztük mesés selyemszőnyegek, régi faienceiből szebbnél-szebb darabok, gyönyörű kézhímzések és festett díszű könyvek egész sora csakis a múlt idők névtelen mestereinek tudását és szakmabeli tökélyét bizonyítják, az újabb generáció pedig csak a régi nagyságon élösködik. Sziám kiállításában a fegyverek a legérdekesebbek, Portugál kerámiai tárgyai között vannak jóminőségű darabok, Oroszország szőnyeggel, állati bőrökkel és borostyánárúval, valamint inkrustált famunkával szerepel igen szánalmasan. Bulgária a mi torontáli szőnyegekhez hasonló szőnyegekkal és ezüst filigránmunkával jött. Svájc pedig főleg óráival igyekszik üzletet kötni.

Egybevetve mindent, a st.-louis-i kiállítás, dacára hézagos voltának, a maga egészében sok minden tanulságosat és érdekeset nyújtott. Modern törekvések-

A ST. LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS

ben kimagaslóan Németország, Japán, Franciaország, Anglia, Ausztria és Magyarország szerepeltek. Amerika iparművészet szempontjából csak szép jövőt ígér, a mi azonban tekintve az itteni rohamos fejlődést, nagyon gyorsan be fog következni. Képzőművészete máris van s rövid néhány év alatt egész serege az amerikai művészeknek, mutatta be tehetségét és tudását. Az iparművészeti és ipari szakiskolák most nevelik a jövő generáció iparművészeit. Amerika kitűnően szervezett oktatással képezi őket s ezért kiváló szaktudással fognak kiállani a küzdőtérre, amelyen bő alkalmuk is fog nyílni azt érvényesíthetni. A modern irányt propagáló első fecskék az Arts & Crafts Shop-ok mint vállalatok máris hirdetik, hogy az „Art Nou-

veau“ Style-ben mindenféle megrendelést elvállalnak s a „Studio“ amerikai kiadója éppen e szeptemberi számban intézett felhívást Amerika művészeihez s a műkedvelőkhöz, hogy tömörüljenek az amerikai iparművészet fejlesztése érdekében. Ha hajlandók többet fizetni a kiadványért, úgy ezentúl nem az angol „Studio“ lenyomatát fogják kapni, hanem önálló amerikai folyóiratot, a mely éppen úgy ki fog tűzni pályadíjakat, hogy e verseny révén megismerjék az amerikai tehetségeket. Rövid idő lefolyása alatt tehát itt is meglesz vetve az alap, amelyen meg vagyok győződve, hatalmas arányokban hamarosan fog fejlődni Amerika iparművészete.

St.-Louis, 1904. október 15-én.

Horti Pál.

WASHINGTON ÁLLAM
HIVATALOS PAVILLONJA